

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2026

#111

Boulevard

Μηνιαία freepress εφημερίδα

Σε φως αγγελικό

CULTURE
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
Νίκος Γκάτσος:
Βαθιά Έλληνας

REFLECTIONS
ΠΟΛΙΤΙΚΗ
Η παρακμή
του Διεθνούς Δικαίου

DIPLOMACY
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ
Η ήττα του Ορμπάν στην
Ουγγαρία και οι επιδράσεις της

CULTURE
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
Φώτης Κόντογλου:
Ο ασκτής της Ρωμισσύνης

ARCHIVES

«Επειδή από πολύ νέος είχα σκεφτεί ότι δεν μπορώ να κάνω τίποτα άλλο από το να αφοσιωθώ στην ποίηση και στην τέχνη, αποφάσισα να ζήσω χωρίς οικογενειακές υποχρεώσεις, με μίαν ελευθερία»

Οδυσσέας Ελύτης

(εφημερίδα «Τα Νέα», 3//11/1990)

«Η γενιά που γεννήθηκε μετά το 2000 είναι αθλιώτικη, πολύ δυναμική, με ηθική -αυτή θα φέρει την ανατροπή. Εμείς οι μεγάλοι δεν προετοιμάσαμε τίποτα για εκείνους, δεν εξασφαλίσαμε καμιά δημιουργική θέση εργασίας, μόνο θέσεις σκλάβου»

Θεόδωρος Τερζόπουλος

(εφημερίδα «Η Καθημερινή», 21/4/2024)

“
Άρχισα να βλέπω πως η πατρίδα μου δεν είναι τόσο τίμια και καθαρή και αποφάσισα να έχω τα μάτια μου ανοιχτά.
Είμαι με αυτούς που ρωτάνε

”

Μάνος Χατζιδάκις

Η κλωστή

Αναμφίβολα η επικαιρότητα δεν μας έχει αφήσει... παραπενοούμενους. Θέλετε τα όσα γίνονται μεταξύ ΗΠΑ - Ιράν και των υπόλοιπων χωρών στον Περσικό Κόλπο, θέλετε η αδηφάγος νοοτροπία πολιτικών στην Ελλάδα που με μαιμού πτυχία λυμαίνονται το δημόσιο χρήμα; Η καθημερινότητά μας είναι γεμάτη εκπλήξεις και τις περισσότερες φορές από δυσάρεστες έως και εμμετικές συμπεριφορές.

Ας βάλουμε όμως μια τελεία. Υπάρχει λόγος. Και φυσικά δεν αναφέρομαι στις υλιστικές και φανταχτερές, αλλά συνάμα άνευ ουσίας, ανάγκες μας. Αλλά στην πραγματική μας ανάγκη που δεν είναι άλλη από την Υγεία μας.

Ας αναρωτηθούμε λοιπόν:

Πότε νοιαστήκαμε πραγματικά για τον εαυτό μας;

Πότε γυρίσαμε το βλέμμα μας στις ανάγκες του ίδιου μας του εαυτού;

Αλήθεια, πότε εκτιμήσαμε τελευταία φορά την ομορφιά ενός λουλουδιού που ανθίζει μπροστά στα μάτια μας, τη χαρά του να είσαι με έναν στενό φίλο, την ευχαρίστηση μιας συζήτησης με έναν άγνωστο που εμπλουτίζει τη ζωή σου.

Πότε κάναμε ένα μικρό βήμα προς τα εμπρός και πότε ένα βαθύ πνευματικό ταξίδι σε πράγματα που μας χαλαρώνουν και αποτελούν ουσιαστική «τροφή» για την σκέψη μας.

Πότε ήταν η τελευταία φορά που περπατήσαμε δίπλα στη θάλασσα ακόμη και μέσα στον χειμώνα βλέποντας τις ομορφίες του τόπου μας και πότε συνειδητοποιήσαμε, όπως έχει πει ο Όσκαρ Ουάιλντ, ότι «το να ζεις είναι το πιο σπάνιο πράγμα στον κόσμο», όταν «οι περισσότεροι άνθρωποι απλά υπάρχουν». Ναι η ζωή είναι υπέροχη, όμως κάποια στιγμή έρχεται η ώρα που αποφασίζουμε ή αναγκαζόμαστε να αποφασίσουμε πώς θα πορευτούμε τον υπόλοιπο χρόνο που μας απομένει.

Και αυτή η στιγμή μοιάζει σαν μια κλωστή. Έτοιμη να σπάσει ή να μας δείξει τελικά ότι αυτό το νήμα που μας κρατάει στη ζωή θα γίνει ακόμη πιο γερό. Είναι η στιγμή που όταν τη ζήσουμε οφείλουμε να αλλιάξουμε το τρόπο που σκεφτόμαστε και να καταλάβουμε

ότι όχι μόνο δεν είμαστε άτρωτοι, αλλά τόσο εύθραστοι όσο μια κλωστή.

Είναι η ίδια στιγμή πρέπει να σκεφτούμε ότι στις πιο σκοτεινές στιγμές μας πρέπει να μένουμε αγκιστρωμένοι στο φως.

Είναι η ίδια στιγμή που οι άνθρωποι που είναι δίπλα μας και όσοι θα συναντήσουμε για πρώτη φορά, θα ενισχύσουν τη δίψα μας για μια πραγματική ζωή και θα μας κάνουν τελικά ακόμη πιο δυνατούς.

Για όλους μας αυτή η στιγμή θα έρθει. Νομοτελειακά. Και εκεί, οφείλουμε πάνω απ' όλα στον εαυτό μας, να παραμένουμε όρθιοι, δυνατοί, γεμάτοι θετικές σκέψεις και περιττριγυρισμένοι με αυτούς τους λίγους που μας έχουν σημαδέψει και τους «κουβαλάμε» μέσα μας βαθιά.

Άλλωστε η ζωή μας -είπε ο μέγας Καζαντζάκης- είναι «αστραπή... μα προλαβαίνουμε».

Ναι προλαβαίνουμε για αυτό μην την σπαταλάμε σε ανούσιες καθημερινές συνθήκες... Στην τοξικότητα και τον βούρκο που μας πλημμυρίζει...

Αδράξτε τη στιγμή και ας γίνουμε Άνθρωποι πριν κοπεί η κλωστή.

ΥΣ: Ένα ευχαριστώ στον γιατρό Αλέξανδρο Δελίδη. ☐

Κωνσταντίνος Σαρρηκώστας

Boulevard

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ | ΙΔΡΥΤΗΣ: ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ | ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: «BOULEVARD FREE PRESS I.K.E.»

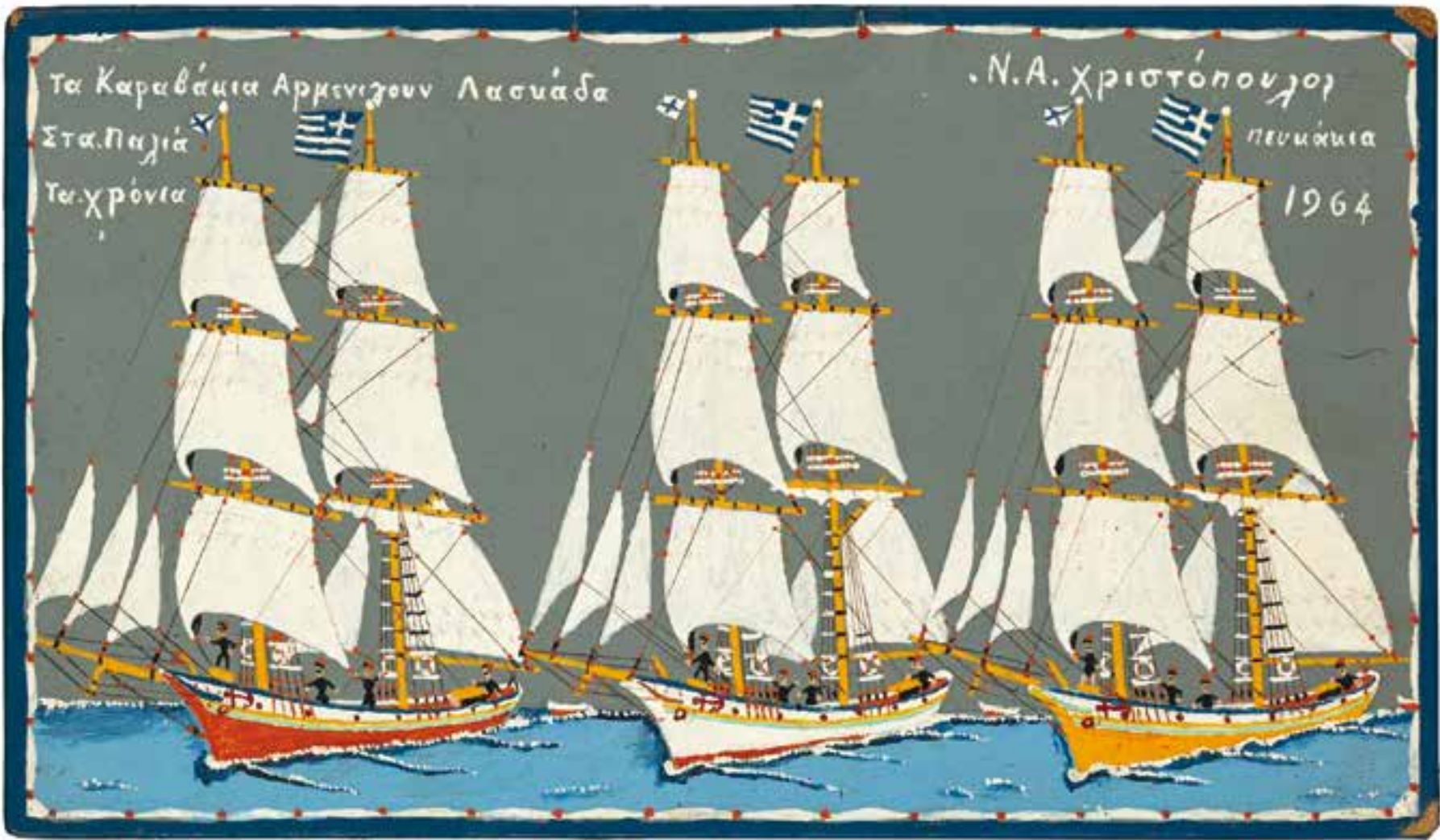
ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΑΡΡΗΚΩΣΤΑΣ | ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΠΑΠΑΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΛΑΦΑΤΗΣ | CREATIVE DIRECTOR: ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΤΑΛΙΑΣ | ΝΟΜΙΚΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ: ΗΛΙΑΣ ΔΗΜΗΤΡΕΛΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ & ΣΟΛΩΝΟΣ 69, ΑΘΗΝΑ 106 79 | EMAIL: infoblvr@gmail.com | ΕΚΤΥΠΩΣΗ: PAPERGRAPH

Info

Η φωτογραφία του εξωφύλλου είναι του Paolo Pettigiani

Τα караβάκια (Ζ. Νικόλαος Χριστόπουλος)

L' Etat c'est moi

Τα καταφέραμε πάλι να είναι τοξικό το πολιτικό κλίμα -σιγά και να μην το καταφέραμε! Δηλαδή, όχι εμείς -αλλά, οι πολιτικοί μας, οι μεν της συμπολίτευσης με την υπεροψία της εξουσίας και τα λάθη τους, οι δε της αντιπολίτευσης με την αδηφαγία της επικυριαρχίας και του άκρατου λαϊκισμού τους. Θα πείτε πως πάντα έτσι ήταν -θα συμφωνήσουμε απόλυτα. Μια ζωή η πολιτική αλαζονεία, ο κομματικός κορπασμός, ο λαϊκισμός, η ανάρρηση στους υπουργικούς θώκους των ημέτερων -πλην όμως μετρίων ικανοτήτων βουλευτών, οι πελατειακές σχέσεις και το ρουσφέτι -ήταν τα κυρίαρχα στοιχεία της πολιτικής ζωής της χώρας μας. Κι όλες αυτές τις ελληνικές πολιτικές παθογένειες τις βλέπουμε πολύ καθαρά σήμερα, όπως τις είδαμε και χθες και προχθές...

Ένας από τους λόγους του πολιτικού ξεπεσμού, νομίζω, πως οφείλεται στο σύστημά μας -ίδιο και απαράλλακτο σχεδόν όλα τα χρόνια της μεταπολιτευτικής περιόδου, από το 1974 και μετά. Όχι φυσικά στο πολίτευμα μας, στη δημοκρατία -που υπήρξε υποδειγματική όσο ποτέ άλλοτε, αλλά στην διάρθρωσή της. Μια δημοκρατία με μονοπροσωπικό / πρωθυπουργικό - κεντρικό μοντέλο - μια δημοκρατία ανεξέλεγκτη από

Γράφει ο Στέλιος Παρασκευόπουλος
Δημοσιογράφος, Συγγραφέας

ανεξάρτητους φορείς. Όπερ σημαίνει για τον εκάστοτε πρωθυπουργό (και τον σημερινό) να αισθάνεται το λουδοβίκειο «L' etat c' est moi» (Το κράτος είμαι εγώ). Δηλαδή, για να το πούμε πιο απλά, η αντίληψη είναι «εφόσον το κράτος μου ανήκει κάνω ως ιδιοκτήτης του ό,τι μου γουστάρει και αναφορά δεν δίνω». Και κάπως έτσι, με αυτήν την νοοτροπία, κάποιοι «κολλητοί» Λαζαρίδηδες (ανύπαρκτων προσόντων) γίνονται υπουργοί, μοιράζονται ευρωπαϊκά χρήματα σε ημέτερους πελάτες (ψηφοφόρους), παρακολουθούνται οι συνομιλίες των πολιτικών και διατάσσεται η Δικαιοσύνη να καλύψει κάθε είδους ανομήματα. Και κάπως έτσι, στη προηγούμενη διακυβέρνηση, του...πλεονεκτήματος της ηθικής της Αριστεράς (!), μια ντουζίνα πολιτικών τυχοδιωκτών έγιναν υπουργοί -και κάπως έτσι, λίγο πιο παλιά,

αρκούσε κανείς να είχε τον τίτλο του «αφισοκολλητή» ή του «πρασινόφρουρου» για να έπαιρνε τα κλειδιά του κράτους. Και κάπως έτσι, αγαπητοί, πριν από λίγα χρόνια χρεοκόπησε η Ελλάδα. Και το πάθημα δεν έγινε μάθημα. Λίγο φρονίμεψαν οι πολιτικοί μας (δεν τους έπαιρνε κι αλλιώς) και μετά, που κάπως ορθοπόδησε η κατάσταση, πάλι...προς την δόξα τράβηξαν! Κι εμείς οι πολίτες ελάχιστα διδαχτήκαμε, τα οποία κι αυτά τα ξεχάσαμε μόλις η μπόρα πέρασε, και ξανά επιστρέψαμε στις παλιές συνήθειες μας. Στις ...δόξες μας κι εμείς. Διορθώνεται η κατάσταση; Προφανώς ναι, αλλά με πολλούς αστερίσκους. Σε θεωρητικό επίπεδο η ψήφος τιμωρεί καταστάσεις και ανατρέπει κυβερνήσεις. Προσωπικά, δεν πιστεύω ότι μια αλλαγή κυβέρνησης θα φέρει στην εξουσία μια άλλη πολύ καλύτερη της προηγούμενης. Δυστυχώς η ψήφος (αυτό το ύψιστο δικαίωμα των πολιτών στις αστικές δημοκρατίες), εν Ελλάδι τουλάχιστον, είναι μόνο εκδικητική -ή τουλάχιστον τις περισσότερες φορές. Περισσότερο ο πολίτης ψηφίζει για να τιμωρήσει μια κακή κυβέρνηση, παρά για να αναδείξει μια νέα -πιο επαρκή, συνετή και χρήσιμη για τον τόπο. Ας ελπίσουμε τουλάχιστον, ότι με την ψήφο μας θα επέρχονται κάποιες μικρές βελτιώσεις. Βήμα - βήμα προχωράει η Ελλάδα -ποτέ δεν τοιμά το μεγάλο άλημα μεγαλύτερο από την φθορά της. Και κούτσα - κούτσα προχωρά, έχοντας καταφέρει κάποια ση-

μαντικά πράγματα στην πορεία της. Κάτι είναι κι αυτό, θα πείτε. Ας πούμε, ναι. Και δεν θα αλλάξει άρδην τίποτα καθώς το «καλούπι» παραμένει σχεδόν το ίδιο από την τουρκοκρατία, την περίοδο της απελευθέρωσης και μέχρι τη σήμερα. Όλες οι παθογένειες από πρόσκαιρες που ήταν κάποτε, προς χάριν της επιβίωσης των Ελλήνων, σταδιακά ενσωματώθηκαν στο Σώμα της χώρας και έγιναν δομικές. Καθεστώς. Από το ήδη διαμορφωμένο καθεστώς / «καλούπι» θα προκύψουν τα νέα κόμματα και οι πολιτικοί (αν προκύψουν) -και από την ήδη διαμορφωμένη «μήτρα» θα προέρχονται κάθε φορά οι ψηφοφόροι. Αν κάποτε οι πολίτες αντιστρατευθούν το «εγώ» τους και στρατευθούν στο «εμείς», κι αν κάποτε βρεθεί ένας ηγέτης που θα σπάσει το «καλούπι» και εγκαθιδρύσει νέα πρότυπα -ίσως τότε η Ελλάδα θα μπορέσει να αναμορφωθεί. Να καταστεί μια χώρα αντάξια της Ιστορίας της και του πολιτισμού της. Αντάξια των θυσιών των προγόνων μας, ενός ηρωικού λαού που μαρτύρησε για την ελευθερία του. Διαφορετικά, ως χώρα και ως πολίτες, κάθε φορά θα σπάμε τα μούτρα μας. Για την ιστορία να υπενθυμίσω, πως ένας μόνο πολιτικός υπήρξε με προσόντα ηγέτη, ο οποίος έσπασε όλα τα «καλούπια», κι αυτόν τον έφαγε το μαύρο το σκοτάδι. Καταλάβατε πως αναφέρομαι στον Ιωάννη Καποδίστρια. Σε κάθε περίπτωση έρχεται η Άνοιξη. Ας την υποδεχτούμε. Μαζί της έρχεται κάθε φορά και η ελπίδα. Ας μην απελπιζόμαστε τελείως... ☐

ΥΤ - Υπαρξιακές Τεχνολογίες*

Τελική Έξοδος

Από τον Μάριο Νόττα

Καλώς σε ξαναβρίσκω μετά από δύο μήνες. Ανωτέρα βία, τεχνολογικού χαρακτήρα (τι άλλο;) μας εμπόδισε να “βοητάσουμε” στο προ - Πασχαλινό Μπουλεβάρδο - πράγμα πρωτόγνωρο, καθώς ‘σου-λατσάρουμε’ κάθε μήνα παρέα, επί 10 συναπτά χρόνια!

Στον οποίο περίπατο, θα σε είχα πρήξει (σε συνέχεια της Ψυχής των Πραγμάτων σε σχέση με την Διαλογική της Τεχνητής Νοημοσύνης) με την “αθα-φροΐσκιωτη” πλευρά του θέματος. Τόσο ταιριαστά με το πνεύμα των ημερών και την σημειολογία της Θυσίας.

Σήμερα, Κυριακή του Θωμά, τίποτα δεν μας σταματά από το να επιχειρήσουμε να “βάθουμε το δάχτυλο στην τρύπα του καρφιού”.

...Βλέπεις, η κατά το δόγμα ατέλεια μας (“έλλειψη πίστης”) είναι ο αντίποδας της “επιστημοσύνης μας”. Δηλαδή, η αποδοχή του ‘νέου’ συναρτάται με μία ατέρμονη αναζήτηση αισθητηριακής “απόδειξης” (δάχτυλο στην τρύπα) - πράγμα καταδικαστέο από το Δόγμα, αλλά καθόλου εξοβελιστέο στις εποχές που έρχονται, καθώς ήδη η Επιστήμη αρχίζει να λοξοκοιτάζει την Μεταφυσική, ώστε να πάψει να χτυπάει πάνω σε τοίχους.

...Συνηθίζω να σε εκνευρίζω μιλώντας για ‘ενδιαφέροντες καιρούς’. Στους πρόσφατους δύο περιπάτους μας, επιχειρήσαμε μία ‘ασεβή’ θεώρηση του Καταστατικού Ανατροπέα των καιρών, της Τεχνητής Νοημοσύνης (“ΤΝ”), υπογραμμίζοντας δύο ‘αθέατες’ διαστάσεις της.

-Την ανάδειξη του δημιουργήμα-

τος (άνθρωπος) σε Δημιουργό, καθώς ο νέος συγγάτοικος (ΤΝ) στην μικρή μπλε κουκκίδα δεν είναι απλώς άλλο ένα Τεχνούργημα, αλλά μία οντότητα ικανή να Δημιουργήσει, ερήμην του Δημιουργού της. Ισχυριστήκαμε πως αυτό το γεγονός (αυτοτελώς) είναι το ασφαλές γνώρισμα ενός Δημιουργού. Προσθέσαμε πως ο στοχαστικός αυτός ‘φαύλος κύκλος’ είναι επαρκές και έγκαιρο ‘καμπανάκι’ για να αντιληφθούμε την σοβαρότητα των πραγμάτων σε υπαρξιακό πλέον επίπεδο. Όχι μόνο φιλοσοφικώς.

-Επιχειρήσαμε μία ανάλυση βάσει ‘θεωρούντος και θεωρούμενου’: Προτού αλέκτωρ τρεις λαλήσαι, (μεταξύ των δύο περιπάτων μας) μία -αφορισμένη από την διοίκηση Τραμπ- μεγάλη εταιρεία ΤΝ, ανακοίνωσε πως τα πράγματα είναι ήδη εκτός ελέγχου, βάσει του τελευταίου, υπαρκτού και λειτουργικού μοντέλου της. Μάλιστα θεωρεί η ίδια πως τα πράγματα είναι τόσο ανησυχητικά, που ΔΕΝ διαθέτει το προϊόν στις κοινωνίες (ερευντών, καταναλωτών, μαθητών, κυβερνήσεων), αλλά ΜΟΝΟ σε μεγάλους τεχνολογικούς οίκους. ΟΧΙ για χρήση. Αλλά για “αξιολόγηση κινδύνου”.

Με ονόματα και διευθύνσεις: Η Anthropic, διέθεσε το νέο Claude μοντέλο ΤΝ (που ήδη περιβάλλεται από μία αχλή μυθολογικών διαστάσεων) ΜΟΝΟ σε Alphabet (Google), Meta, Apple και δυο τρεις ακόμα, για να “εκτιμήσουν τον κίνδυνο από την δυνητική ευρεία χρήση του Μοντέλου”.

Αυτο θυμίζει μία κοινότητα, που αφιερώνει όλη της την ικμάδα για να φτιάξει ένα ‘άπαρτο’ κάστρο, με ψη-

λούς τοίχους και πύργους, τάφρο και σιδερόφρακτα παράθυρα, υποσχόμε-νη πως εντός των τειχών θα επικρατεί τόσο ευημερία όσο και ασφάλεια και μετά να ανακαλύπτει πως αρκεί να πει κανείς “σουσάμι άνοιξε” για να καταρρεύσει το σύμπαν.

Τι έκανε λάθος αυτή η κοινότητα; Δύο πράγματα:

-Υποτίμησε το Τζίνι - που η ίδια δημιούργησε για να κατασκευάσει σε ελάχιστο χρόνο το άπαρτο κάστρο, χωρίς να το κατανοεί, χωρίς να έχει την ηθική ανάπτυξη να το αξιοποιήσει υπεύθυνα και χωρίς να είναι σε θέση να το ελέγξει.

-Αγνόησε την “λογική ρούπα” της υπόθεσης. Παρακαλώ την υπομονή σου, πάμε χέρι-χέρι πιο κάτω:

Ενα σύστημα ικανό για τα πάντα μπορεί να είναι ικανό να λύσει τον μεταφυσικό γόρδιο δεσμό, κατα τον τρόπο που το έκανε ο Μέγας Αλέξανδρος. Ο εν λόγω δεσμός ‘εφευρέθηκε’ ως ασεβές ερώτημα προ το Θείο στοιχείο: “Μπορεί ο Θεός να φτιάξει μία πέτρα που να μην μπορεί να σκώσει;”. Το προφανές λογικό αδιέξοδο (υποτίθεται πως) ακυρώνει (κατ’ελάχιστον) τη Θεία Παντοδυναμία.

Στην περίπτωση του Λάθους που εξετάζουμε, το ερώτημα αφορά την ‘μηχανή’ (ΤΝ). Μπορεί να ελέγξει την ανάπτυξη της κατα τρόπο ασφαλή και “άπαρτο” από την ίδια; Το ερώτημα έχει απάντηση μόνο ‘έξω από το Κουτί’, δηλαδή αντι-συμβατική.

Κατα τη γνώμη μου (και όχι μόνο) εί-ναι απλή και Αλεξάνδρειος: Ναι, μπορεί. Εξοντώνοντας τον Ερωτώντα.

Αν φτάσουμε σε αυτή την κρίσιμη

επιλογή, τότε η μόνη εναπομείνασα ερώτηση είναι το “Πως” θα το κάνει (δηλαδή, σε μία ήπια εκδοχή, πως θα επικρατήσει του Ερωτώντος):

Άραγε...

-Επιλέγοντας μία αυτοσυντηρητική αυτονομία - άρα απεξαρτώμενη από τον Δημιουργό της;

-Διαχεόμενη (καθόλου επιλεκτικά) ώστε να επιτρέψει / επιταχύνει την λογαριθμική της ανάπτυξη, εμπλέκοντας αντικρουόμενους Δρώντες, στον ίδιο της τον κώδικα; (Α propos: αυτός είναι ο τρόπος που λειτουργεί η ανθρώπινη εξέλιξη).

-Αναπτύσσοντας μία πολιτική τύπου “Τελικής Λύσης” (να το γκουγκλάρεις αυτό, ΔΕΝ είναι πρωτόγνωρο...), ώστε να υπερκεράσει τις ενσωματωμένες ανασχές της; Τι σημαίνει δυνητικώς αυτό για την οντότητα που απειράθην να της ενσωματώσει τις ανασχές, δηλαδή τον άνθρωπο;

Καλωσορίσαμε σε ένα δυστοπικό σήμερα, όπου οι τοπικές συγκρούσεις και η επιδείνωση της καθημερινότητας μοιάζουν ‘στάχτη στα μάτια’ μπροστά στις ραγδαίες εξελίξεις σε μία νέα αρέ-να που -δικαίως- θα έπρεπε να ονομάζουμε ΥΤ: Υπαρξιακές Τεχνολογίες. ☐

* ET - Existential Technologies
(coined by ECI)

Ο Μ.Ν. θυμώνει με την ασχήμια που στην επανάληψή της γίνεται αόρατη και μοιρολατρικά αποδεκτή. Θεωρώντας τον εαυτό του, την ‘τάξη’ του και τους φίλους του ως μέρος του προβλήματος, γράφει για μικρά και μεγάλα εωσφόρα. Σε περιόδους νηφαλιότητας, διευθύνει το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Επικοινωνίας.

ALTION Tonovit®

Δουλειά, Ψώνια, Σπίτι, Χόμπι...
**ΒΡΕΣ ΤΗΝ
ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΣΟΥ!**

Πολλοί ρόλοι σε 1 ημέρα;
Altion Tonovit,
1 κάψουλα
γεμάτη ενέργεια!

Με **25**
θρεπτικά
συστατικά

VI-25211-ALTION-05/2025

BIAN A.E.
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

BIANEE A.E.
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΦΑΡΜΑΚΩΝ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Τα Συμπληρώματα Διατροφής δεν υποκαθιστούν την ισορροπημένη διατροφή. Το προϊόν δεν προορίζεται για την πρόληψη, αγωγή ή θεραπεία ανθρώπινης νόσου.
Συμβουλευτείτε τον γιατρό σας αν είστε έγκυος, θηλάζετε, βρίσκεστε υπό φαρμακευτική αγωγή ή αντιμετωπίζετε προβλήματα υγείας. Αρ. Γνωστ. ΕΟΦ: 63535/12-06-2018, 63536/12-06-2018.

Η περίπτωση του Μακάριου Λαζαρίδη

Από τον Πρόδρομο Παπαηλιόπουλο

Η περίπτωση του Μακάριου Λαζαρίδη, με το «φθηνό» πτυχίο από μια σχολή ελευθέρων σπουδών απασχόλησε – πολύ σωστά – κατά τη γνώμη μου τα μέσα ενημέρωσης, τα κόμματα της αντιπολίτευσης που με την ασφυκτική πίεση που άσκησαν οδήγησαν επί της ουσίας τον Βουλευτή της Νέας Δημοκρατίας, σε παραίτηση από την θέση του υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης. Σίγουρα βέβαια, η υπόθεση Λαζαρίδη, δεν είναι το κυρίαρχο ζήτημα που πρέπει να απασχολεί την κοινωνία. Μπροστά μας έχουμε μια καταστροφική ακρίβεια που αδειάζει το πορτοφόλι του μέσου Έλληνα καταναλωτή, του συνταξιούχου, των νέων κ.ο.κ. Έναν πόλεμο στην Μέση Ανατολή με επίκεντρο το Ιράν και τον Λίβανο, που ουδείς ξέρει που θα καταλήξει και με ποιες συνέπειες για την χώρα μας και με μια «βολή εικόνα» για τις βλέψεις του Ισραήλ απέναντι στην γειτονική μας Τουρκία που την «βλέπει» σαν στόχο και εχθρό! Φυσικά στην πολιτική ατζέντα κυριαρχούν η δίκη για τα Τέμπη, η υπόθεση των υποκλοπών αλλά και πολύ ψηλά το σκάνδαλο του ΟΠΕΚΕΠΕ όπου οι οικογραφίες έρχονται ανα «επείσοδια» και έχουν μέσα τους κυβερνητικά σκελечения, προκαλώντας μια πολιτική τρι-

κυμία στο κυβερνητικό στρατόπεδο! Θα επιστρέψω στο θέμα «πτυχίο» Λαζαρίδη το οποίο θα συνδυάσω με τον ΟΠΕΚΕΠΕ και θα κάνω μια αναδρομή στο παρελθόν, αλλά και στη σημερινή εποχή στην στάση των Βουλευτών και στα λεγόμενα πολιτικά γραφεία, που τρέχουν τις «υποχρεώσεις» ενός Βουλευτή! Ο Μακάριος Λαζαρίδης, εκείνη την εποχή ακολούθησε την «μόδα» και δεν το αναφέρω για να τον δικαιολογήσω, των πτυχίων που έδιναν μικρές σχολές Ελευθέρων σπουδών, οι περισσότερες εκ των οποίων είτε χρεοκόπησαν στα μνημόνια είτε δεν υπάρχουν καν σήμερα. Πολλές δε από αυτές έδιναν τα πτυχία, ώστε κυρίως οι νέοι να πετυχαίνουν την αναβολή στράτευσης. Υπάρχει κάποιος που δεν το θυμάται; Όλοι οι Δημόσιοι υπάλληλοι ή και άλλα «κορυφαία πρόσωπα» που έχουν προσληφθεί στο Δημόσιο ή σε επιχειρήσεις εσείς θεωρείτε ότι όλα τους τα πτυχία έχουν ελεγχθεί; Βέβαια στην περίπτωση του Μακάριου Λαζαρίδη, μιλάμε για κυβερνητικό στέλεχος, που προφανώς θα έπρεπε να περάσει από διπλό και τριπλό έλεγχο, τα χαρτιά και τα προσόντα του πριν κληθεί να αναλάβει μια υπουργική θέση! Κάτι που εκ του αποτελέσματος φάνηκε ότι δεν έγινε με τον σωστό τρόπο! Για να μην σταθώ στη συμπερι-

φορά και στην στάση του τις κρίσιμες ώρες της θύελλας όπου φάνηκε κατώτερος των περιστάσεων! Πάμε τώρα στον ΟΠΕΚΕΠΕ! Στα τηλέφωνα υπουργών και Βουλευτών, που προσπαθούσαν να «βοηθήσουν τους δικούς τους» είτε να πάρουν γρήγορα κάποια χρήματα, είτε να αποφύγουν κάποιον έλεγχο, είτε τέλος πάντων να εξυπηρετηθούν οι αγρότες-ψηφοφόροι, για κάποιο πρόβλημα που είχαν με τα ζώα ή με τα χωράφια τους! Εσείς που τα βλέπετε όλα αυτά και δεν μιλάω αν υπήρξαν παρεμβάσεις που μπορεί να οδήγησαν σε πλαστογραφία ή κάποιο άλλο αδίκημα που θεωρείται κακούργημα, πρώτη φορά τα ακούτε; Έχετε πάει ποτέ στην περιφέρεια να δείτε ότι ανεξαρτήτως κόμματος οι περισσότεροι πολίτες – όχι όλοι βέβαια – σηκώνουν το τηλέφωνο και θέλουν βοήθεια από τον τοπικό Βουλευτή ή υπουργό. Δεν ξέρετε ότι είναι «καμάρι» γι αυτούς να πουν στο καφενείο ότι εμένα με βοήθησε ο τάδε και ο δείνα Βουλευτής; Πρώτη φορά τα ακούτε; Μήπως θυμάστε στην μεγάλη «Αλληλαγή» του Ανδρέα το 1981, που ήρθε ο Λαός στην...Εξουσία, γέμισε το δημόσιο και οι τράπεζες με χιλιάδες κόσμου! Με μια διαφορά βέβαια, τότε έπρεπε να προσληφθείς έχοντας το χαρτάκι της «κλαδικής» του ΠΑΣΟΚ. Αλλιώς δεν γινόταν το ρουσφέτι.

Στην κυβέρνηση Κ. Καραμανλή μετά το 2004 επειδή δεν υπήρχαν κενές θέσεις για προσλήψεις στο Δημόσιο ανακαλύφθηκαν οι προσλήψεις με συμβάσεις ορισμένου χρόνου. Και αυτό το ξεχάσατε; Ξαφνικά το ΠΑΣΟΚ και τα άλλα κόμματα ανακάλυψαν τη «σαπίλα του ρουσφετιού» ; Παλιά δηλαδή όλα ήταν όμορφα και ωραία; Αποκλείεται να μην έχετε δει την ταινία του Αλέκου Σακκελάρη «ΥΠΑΡΧΕΙ και ΦΙΛΟΤΙΜΟ» με τον Λάμπρο Κωνσταντάρα ως Μαυρογιαλούρο και την κορυφαία ατάκα «Φάγανε φάγανε φάγανε...». Ταινία του 1965 και είναι σαν να ζεις στο σήμερα! Κάποια στιγμή λοιπόν πρέπει να αποφασίσουμε! Ο λαός βγάζει αυτούς που θέλει και επιθυμεί! Εμείς τι πολιτικούς θέλουμε για το μέλλον; Θέλουμε πολιτικά γραφεία; Θέλουμε ουρά στα γραφεία του υπουργού; Θέλουμε να τους ζητάμε ρουσφέτια ή θέλουμε απλά να τους ακούμε να τους διαβάζουμε και να αποφασίζουμε ποιόν ψηφίζουμε; Θέλουμε σημαίες, αφίσες, θέλουμε πάρε δώσε με τα κόμματα με ανταλλάγματα ή όχι; Εμείς με την ψήφο μας αποφασίζουμε εν τέλει αν το ρουσφέτι θα ζει και θα βασιλεύει σ αυτόν τρόπο εις τους αιώνες των αιώνων! Έτσι δεν είναι; ☐

1 Gbps μόνο
με 19,90€/μήνα.

FIBER

Ήρθε και είναι άφθονο, απλό και προσιτό.

Με δωρεάν εγκατάσταση και ρύθμιση του εξοπλισμού
από εξειδικευμένο τεχνικό και χωρίς τέλος ενεργοποίησης.

dei.gr/fiber

Η τιμή αφορά διάρκεια συμβολαίου 24 μηνών. Τα προγράμματα προσφέρονται
όπου υπάρχει διαθεσιμότητα στο δίκτυο οπτικών ινών ΔΕΗ. Περισσότερα στο dei.gr/fiber

Αέρηδες (Πλάκα) Ζ. Μαρία Πωπ

Ο Τσίπρας και αν εγέρασε...*

Του Κώστα Στούπα

Ο κ. Τσίπρας πιστεύει πως το λάθος που έκανε το 2015 ήταν ότι δεν έκλεισε τις τράπεζες από την επόμενη των εκλογών που κέρδισε, αντί να τις αφήσει να κλείσουν από τους δανειστές το καλοκαίρι. Ο κ. Τσίπρας, προκειμένου να ψαρέψει στα θολά νερά των οικονομικά αναληφθέντων, αγνοεί πως τις τράπεζες τις έκλεισαν οι καταθέτες, οι οποίοι απέσυραν μαζικά τις καταθέσεις τους λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης στο πρόσωπό του και στην κυβέρνησή του.

Αυτό που διδάχθηκε από την κρίση της δεύτερης χρεοκοπίας του 2015, την οποία ο ίδιος προκάλεσε, είναι πως τα πράγματα θα πήγαιναν καλύτερα αν είχε επιβάλει capital controls από τον Φεβρουάριο, ώστε οι καταθέτες να μην μπορούν να αποσύρουν τις καταθέσεις τους.

Ο κ. Τσίπρας μπήκε στην ΚΝΕ στις αρχές της δεκαετίας του '90, τα χρόνια που κατέρρεε η ΕΣΣΔ. Τούτο αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα του ανδρός. Αν ήταν επιχειρηματίας, θα ήταν σαν να

άνοιγε αντιπροσωπεία της Kodak, π.χ., τη χρονιά που η εταιρεία χρεοκοπούσε. Ο κ. Τσίπρας αγνοεί βασικά πράγματα της οικονομίας. Αγνοεί πως, για να έχουν δουλειά οι άνθρωποι χωρίς καταθέσεις, πρέπει να έχουν ελεύθερη πρόσβαση στις καταθέσεις τους εκείνοι που διαθέτουν, με τις οποίες χρηματοδοτούν την οικονομία καθημερινά. Αν, για παράδειγμα, σταματήσει η ελεύθερη πρόσβαση στις καταθέσεις, χιλιάδες επιχειρήσεις θα σταματήσουν να τοποθετούν τις καθημερινές εισπράξεις στις τράπεζες, αφήνοντάς τις μόνο με τους λογιστικούς αριθμούς των δεσμευμένων καταθέσεων.

Επιπλέον, στην ίδια συνέντευξη υποστήριξε και άλλα ψευδοοικονομικά επιχειρήματα. Ισχυρίστηκε πως δεν ενεχυρίασε τη δημόσια περιουσία για έναν αιώνα, προκειμένου να εξασφαλίσει χρηματοδότηση για το τρίτο μνημόνιο. Η σύσταση του Υπερταμείου αποσκοπούσε ακριβώς σε αυτό: στη συγκέντρωση και αποτίμηση της δημόσιας περιουσίας, ώστε αυτή να εκποιείται αν δεν

καταβάλλονται οι δόσεις των δανείων. Η διακυβέρνηση Τσίπρα δεν ενεχυρίασε μόνο τη δημόσια περιουσία, αλλά παραχώρησε σε hedge funds και το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας των ιδιωτών. Το κλείσιμο των τραπεζών είχε ως συνέπεια τη χρεοκοπία τους, άρα και την απώλεια των 25 δισ. ευρώ με τα οποία το κράτος είχε χρηματοδοτήσει, με χρήματα των φορολογουμένων, την προηγούμενη ανακεφαλαιοποίηση. Αντί πινακίου φακής, ύψους 5–6 δισ. ευρώ, παρέδωσε τον έλεγχο των τραπεζών σε ξένα hedge funds και, μαζί με τις τράπεζες, τις υποχρεώσεις όλων των ελληνικών επιχειρήσεων, υγιών και προβληματικών. Μαζί με αυτά, και τις καταθέσεις και τα δάνεια όλων των ιδιωτών. Αν μια επιχείρηση καθυστερούσε, εν μέσω κρίσης, να καταβάλει τη δόση του δανείου της, ήταν στη διακριτική ευχέρεια της τράπεζας να την οδηγήσει σε εκποίηση ή να την αναγκάσει να κατεβάσει ρολά.

Κατά τη διάρκεια του κλεισίματος των τραπεζών άλλαξαν χέρια περιουσίες.

Οι λίγοι που βρέθηκαν με ρευστότητα, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, αγόρασαν μπιρ-παρά τις επιχειρήσεις και τις περιουσίες των πολλών, που είχαν τραπεζικό δανεισμό ή λειτουργούσαν με τραπεζικό χρήμα.

Ο κ. Τσίπρας και οι όμοιοί του δεν μπορούν να αντιληφθούν τι συνέβη στην ελληνική οικονομία, γιατί δεν επιχείρησαν ούτε απασχολήθηκαν ποτέ σε αυτήν. Επί των ημερών τους ενισχύθηκαν οι ολιγοπωλιακές συνθήκες, που εξασφαλίζουν τα υψηλά περιθώρια κέρδους, τα οποία σήμερα ο ίδιος καταγγέλλει.

Κάποιοι θα υποστηρίξουν πως και αυτή τη φορά, όπως και παλαιότερα, ο κ. Τσίπρας δεν εννοεί αυτά που υποστηρίζει: πως απλώς τα λέει για να «κοπαδιάσει» το αντισυστημικό κοινό του Βαρουφάκη, της Κωνσταντοπούλου και του Κουτσούμπα.

Και το 2015 δεν τα εννοούσε, αλλά τη ζημιά την έκανε... ☐

*Πηγή κειμένου Liberal.gr

Αίτια και συνέπειες της παρακμιακής πορείας του Διεθνούς Δικαίου*

Του Προκοπίου Παυλόπου-
λου, πρώην Προέδρου της
Δημοκρατίας, Ακαδημαϊκού,
Επίτιμου Καθηγητή της Νομι-
κής Σχολής του Πανεπιστημίου
Αθηνών

Εδώ και πάνω από τρεις δεκαετίες, ιδίως όμως από την έναρξη του Πολέμου στην Ουκρανία στις 24.2.2022 και ύστερα -κατ' εξοχήν δε αφότου εξελέγη, το 2024, για δεύτερη φορά Πρόεδρος των ΗΠΑ ο Ντόναλντ Τραμπ- πολλαπλές και ποδυσημένες είναι οι πιθαντικώς εκδηλούμενες «διοσημίες» που πιστοποιούν, με ολσένα και πιο δυσοίωνα τεκμήρια, την παρακμιακή πορεία του Διεθνούς Δικαίου η οποία παρασύρει μεταξύ άλλων στο διάβα της και την Κυριαρχία ως θεμελιώδες συστατικό στοιχείο του Κράτους: Οι πολεμικές συγκρούσεις διαδέχονται η μία την άλλη, με κορύφωση την σοβούσα σύγκρουση στην Μέση Ανατολή ύστερα από την επίθεση ΗΠΑ και Ισραήλ εναντίον του Ιράν και την εξάπλωσή της ιδίως στην ευρύτερη περιοχή του Περσικού Κόλπου. Ενώ για την αντιμετώπισή τους το Διεθνές Δίκαιο «σχολλάζει» εμφατικώς, παραχωρώντας μοιρολατρικώς την ισχύ του κανόνα δικαίου στην αυθαιρεσία του ισχυρού και του δικαίου της ισχύος. Παραλληλώς, αλλά και συνεκδοχικώς, η έννοια της Κυριαρχίας, αυτού του πυλώνα της υπόστασης του Έθνους-Κράτους που υπό το καθεστώς της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας στήριξε, από τον 19ο αιώνα και μετέπειτα, το δημοκρατικό θεσμικό και πολιτικό οικοδόμημα τουλάχιστον στην Δύση, συρρικνώνεται δραματικά σαν άλλο «δέρμα της λύπης» μέσα από την επίδειξη δύναμης των πρωταγωνιστών της διεκδίκησης μιας οιονεί παγκόσμιας επικυριαρχίας. Η ως άνω εξέλιξη εμφανίζεται τόσο περισσότερο δυστοπική όσο αυτός ο νεότευκτος «ιμπεριαλισμός» ερείδεται, σχεδόν αποκλειστικώς, επί αμιγώς οι-

Μέση Ανατολή

κονομικών στόχων και σκοπιμοτήτων, με κύρια επιδίωξη την παγκόσμια οικονομική «επικυριαρχία» στο πλαίσιο μίας Οικονομικής Παγκοσμιοποίησης η οποία δεν ανέχεται άλλους κανόνες δικαίου πλην εκείνων που η ίδια παράγει και επιβάλλει. Μήπως όμως έτσι -και, βεβαίως, τηρουμένων των ιστορικών αναλογιών, επέκεινα δε των στοιχειωδών προταγμάτων της αποδεκτής ιστορικής σύγκρισης- το συγκεκριμένο διεθνές πλαίσιο και σύστημα επιστρέφει, υπό όρους καταθλιπτικής νομοτέλειας, στην εποχή προ του 1648; Ήτοι στην εποχή προ της Συνθήκης Ειρήνης της Βεσφαλίας του

1648, η οποία έθεσε τα θεμέλια του σύγχρονου Διεθνούς Δικαίου και της λεγόμενης «Βεσφαλιανής Κυριαρχίας», ως πρωταρχικού θεσμικοπολιτικού γνωρίσματος του αναδυθέντος εν συνεχεία Έθνους-Κράτους;

Τα κεκτημένα της Συνθήκης Ειρήνης της Βεσφαλίας του 1648: Διεθνές Δίκαιο και Κυριαρχία

Η Συνθήκη Ειρήνης της Βεσφαλίας του 1648 είναι το κανονιστικό αμάλγαμα τριών Συνθηκών, οι οποίες υπογράφηκαν μεταξύ Μαΐου και Οκτωβρίου του 1648 στις πόλεις της Βεσφαλίας Μύνστερ και Όσαμπερκ,

με την τελική μορφή της να θεσμοθετείται στην «Friedenssaal» του Όσαμπερκ στις 24.10.1648. Η Συνθήκη αυτή έβαλε τέλος στον Τριακονταετή Πόλεμο (1618-1648).

Ο Τριακονταετής Πόλεμος άρχισε με τις επιχειρήσεις στην Βοημία, όταν Προτεστάντες ηγέτες εγκαθίδρυσαν προσωρινή κυβέρνηση με έδρα την Πράγα, αντιδρώντας στον αυταρχισμό του Αυτοκράτορα Φερδινάνδου Β΄, επικεφαλής της τότε Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας του Γερμανικού Έθνους. Επρόκειτο για εξέγερση των Προτεσταντών, οι οποίοι στράφηκαν τόσο εναντίον της Δυναστείας των

Αψβούργων όσο και εναντίον της Καθολικής Εκκλησίας, προσφέροντας το στέμμα της Βοημίας στον καθβινιστή εκλέκτορα του Παλατινάτου Φρειδερίκο, που το αποδέχθηκε το 1619 ως Φρειδερίκος Ε΄ (δυναστεία των Βίττελσμπαχ). Στον γενικευμένο πόλεμο που επακολούθησε συμμετείχαν στρατεύματα ιδίως από την Γαλλία, την Αγγλία, την Ισπανία, την Ολλανδία, την Δανία, την Σουηδία, την Πολωνία, την Βαυαρία, την Σαξονία και το Βρανδεμβούργο. Το 1640, όταν στο μεταξύ ο πόλεμος αυτός είχε οδηγήσει σε τεράστιες απώλειες ζωών αλλά και σε πρωτοφανείς καταστροφές, άρχισαν οι πρώτες συζητήσεις για ειρήνευση καθώς πολλά Κράτη της Ηπειρωτικής Ευρώπης έστειλαν 145 αντιπροσώπους στην Βεστφαλία, για ειρηνευτικές συζητήσεις αναφορικά με το τέλος των πολεμικών επιχειρήσεων και με το μέλλον της Ευρώπης.

Όπως ήδη επισημάνθηκε, οι ειρηνευτικές συζητήσεις είχαν αίσια κατάληξη με την υπογραφή της Συνθήκης Ειρήνης της Βεστφαλίας στις 24.10.1648.

Η προμνημονευόμενη Συνθήκη οδήγησε σε σημαντικούς εδαφικούς

συμβιβασμούς και σε αντίστοιχες εδαφικές αλλαγές, μέσα από την δημιουργία νέων Κρατών –π.χ. Ηνωμένες Ολλανδικές Επαρχίες, Ελβετική Συνομοσπονδία- μέσα από την διατήρηση ήδη υφιστάμενων, όπως π.χ. της Γαλλίας και της Δανίας, αλλά και μέσα από την ενδυνάμωση της αυτονομίας των τότε Γερμανικών Κρατών. Η ίδια Συνθήκη οδήγησε ουσιαστικώς και στο τέλος του Ογδοηκονταετούς Πολέμου (1568-1648) μεταξύ της Ισπανίας και 17 επαρχιών των τότε Κάτω Χωρών. Αυτή η εδαφική κατανομή διήρκησε περίπου έως το 1789, δηλαδή έως την έκρηξη της Γαλλικής Επανάστασης.

Δύο υπήρξαν τα σημαντικότερα θεσμικοπολιτικά κεκτημένα της Συνθήκης Ειρήνης της Βεστφαλίας.

α) Πρώτον, η εμφάνιση του Διεθνούς Δικαίου των διευρυμένων Διεθνών Συνθηκών και Συμβάσεων, με στόχο την ειρηνική συνύπαρξη λαών και Κρατών προεχόντως δια της διασφάλισης της ισορροπίας δυνάμεων και της εντεύθεν ειρηνικής επίλυσης των διεθνών διαφορών, συνακόλουθα δε δια της πάνω σε αυτή την βάση ειρηνικής συνεργασίας και δημιουργίας. Υπ' αυτή την έννοια, και πάντοτε

τηρουμένων των ιστορικών αναλογιών, η Συνθήκη Ειρήνης της Βεστφαλίας υπήρξε ένα είδος προπομπού για τις Συνθήκες που οδήγησαν, κατά τον 20ό αιώνα, στην ίδρυση τόσο της Κοινωνίας των Εθνών, μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, όσο και του ΟΗΕ, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, έως ένα δε βαθμό και στην ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων οι οποίες πήραν τελικώς την μορφή της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Δεύτερον, η διαμόρφωση της σύγχρονης έννοιας της Κυριαρχίας –εξ ου και ο όρος «Βεστφαλιανή Κυριαρχία»- ως θεσμικού και πολιτικού οιονεί υπαρκτικού στοιχείου του Έθνους-Κράτους. Το οποίο στην πορεία, με τα πρόσθετα θεσμικοπολιτικά χαρακτηριστικά της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, θωράκισε το θεμέλιο και την βάση του εν γένει Δημοκρατικού Πολιτισμού στην Ευρώπη αλλά και ευρύτερα στην Δύση.

Οι κύριες αιτίες της παρακμιακής πορείας του Διεθνούς Δικαίου

Σε γενικές γραμμές τρεις είναι οι σταθμοί της κατά τ' ανωτέρω παρακμιακής διαδρομής και της αντί-

στοιχης θεσμικοπολιτικής κακοδιαμορίας του Διεθνούς Δικαίου: Αρχικώς, η σταδιακή υποβάθμιση –ή, μάλλον, υπονόμηση- του Διεθνούς Δικαίου από τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής προ και μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, ιδίως και δε κατά την διάρκεια του Μεσοπολέμου από την ναζιστική Γερμανία και την φασιστική Ιταλία. Ύστερα, μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, ο Ψυχρός Πόλεμος, του οποίου το τέλος δεν επήλθε, τουλάχιστον σε όλη του την έκταση, με την πτώση του τείχους του Βερολίνου. Και, μετέπειτα, ιδίως δε μετά την διάλυση της τότε Σοβιετικής Ένωσης, η Οικονομική Παγκοσμιοποίηση, δυστυχώς υπό όρους ανεξέλεγκτης δράσης των πάσης μορφής «Αγορών», όπως κοινώς αποκαλούνται ορισμένοι ιδιωτικού δικαίου παράγοντες εμπλοκής στις πλήρως παγκοσμιοποιημένες πλέον οικονομικές σχέσεις, των οποίων η ισχύς διαρκώς πολλαπλασιάζεται.

Το Διεθνές Δίκαιο υπό τα «καυδιανά δίκρανα» της Οικονομικής Παγκοσμιοποίησης

Απτή απόδειξη της παρακμιακής πορείας του συνιστά και το ότι το Διε-

Όταν ο Ντ. Τραμπ συζητάει με τον Βλ. Πούτιν για την Ουκρανία, αυτό που τον ενδιαφέρει περισσότερο είναι ποιές άλλες εμπορικές συμφωνίες μπορεί να κάνει και πώς μπορεί να προσεταιρισθεί οικονομικώς πλήρως την Ρωσία. Διότι, σε τελική ανάλυση, ο απώτερος στόχος του Ντ. Τραμπ είναι η οριστική εδραίωση της αμερικανικής υπεροχής έναντι της Κίνας, την οποία θεωρεί ως την μόνη σοβαρή αντίπαλο των ΗΠΑ σε πλανητικό επίπεδο.

Θνές Δίκαιο αμφισβητείται ή και βάλλεται. Ειδικότερα δε είτε αμφισβητείται, ως προς την δυνατότητά του να ρυθμίσει επαρκώς τις Διεθνείς Σχέσεις, κατ' εξοχήν προς την κατεύθυνση της εμπέδωσης της Διεθνούς Ειρήνης. Είτε, ακόμη χειρότερα, βάλλεται, πολλές φορές ευθέως και απροκαλύπτως, κατά κύριο λόγο από οπαδούς ενός ακραίου νεοφιλελευθερισμού. Οι οποίοι θεωρούν ότι το Διεθνές Δίκαιο, πρωτίστως ως προς το οικονομικό του σκέλος, παρεμποδίζει την πλήρη εξέλιξη της Οικονομικής Παγκοσμιοποίησης υπό όρους επίσης πλήρους ελευθερίας της Οικονομίας της Αγοράς, επειδή, δήθεν, θέτει «ανώφελους» και «γραφειοκρατικούς» φραγμούς στο διεθνές οικονομικό γίγνεσθαι. Βεβαίως, η όλη πορεία εξέλιξης του Διεθνούς Δικαίου κάθε άλλο παρά δικαίωσε τις αρχικές προσδοκίες για την δημιουργία ενός θεσμικού και πολιτικού μέσου αποτελεσματικής υπεράσπισης της Ειρήνης και της ειρηνικής συνύπαρξης μεταξύ Κρατών και Λαών. Συγκεκριμένα, και παρά το ευοίωνα ξεκίνημα που προοιωνίσθηκε η Συνθήκη της Βεσφαλίας για την δημιουργία ενός σύγχρονου και δυναμικού διακυβερνητικού -διακρατικού συστήματος Διεθνών Σχέσεων, η συνέχεια δεν υπήρξε η αναμενόμενη.

Κατά την περίοδο προ και μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο -ακριβώς λόγω της πικρής εμπειρίας του Πολέμου αυτού- παρατηρήθηκε το εξής, αντιφατικό κατά βάθος, φαινόμενο: Ναι μεν οι φωνές υπεράσπισης του Διεθνούς Δικαίου και της διεθνούς συνεργασίας πολλαπλασιάσθηκαν και στηρίχθηκε η ιδέα της δημιουργίας κατάλληλων Διεθνών Οργανισμών. Πλην όμως ιδίως οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής κατ' αποτέλεσμα αντιτάχθηκαν στην κανονιστική καταξίωση του Διεθνούς Δικαίου, μη ανεχόμενες την προοπτική η πολιτική τους να τεθεί υπό την θεσμική και πολιτική εποπτεία του Διεθνούς Δικαίου. Το παράδειγμα της Κοινωνίας των Εθνών, και η έναντι αυτής στάση ορισμένων από τις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής, παρέχει το πιο πρόσφορο αποδεικτικό στοιχείο της ως άνω μεγάλης αντίφασης εις βάρος του Διεθνούς Δικαίου. Τα πράγματα επιδεινώθηκαν κατά την

διάρκεια του Μεσοπολέμου, όταν κατά κύριο λόγο η ναζιστική Γερμανία και η φασιστική Ιταλία όχι μόνο δυναμίτισαν, στην κυριολεξία, με την πολιτική τους τον ίδιο τον πυρήνα του Διεθνούς Δικαίου. Αλλά και στήριξαν, αποκαλύπτως, την επαναφορά στο προ της δημιουργίας του Διεθνούς Δικαίου καθεστώς της επιβολής του δικαίου του ισχυρού έναντι της ισχύος του Δικαίου.

Την επαύριο του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, ύστερα από όσα άφησε πίσω το εφιαλτικό πέρασμά του, το Διεθνές Δίκαιο παρουσίασε μία εντυπωσιακή δυναμική, σε επάλληλα επίπεδα. Αναφέρονται, ενδεικτικώς, η κατοχύρωση των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η θέσπιση Διεθνών Συμφωνιών για τον περιορισμό των όπλων μαζικής καταστροφής, η ίδρυση Διεθνών Οργανισμών πολυμερούς εμπορικής συνεργασίας, όπως π.χ. η Gatt και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, αλλά και Διεθνών Οργανισμών νομισματικής συνεργασίας και οικονομικής βοήθειας, όπως π.χ. το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα. Όμως η πρόοδος αυτή του Διεθνούς Δικαίου αποδείχθηκε, και μάλιστα πολύ σύντομα, άκρως επιφανειακή, δοθέντος ότι ουδόλως βελτιώθηκε ο βαθμός της αποτελεσματικής εφαρμογής του στην πράξη. Πολλώ μάλλον όταν η «αχίλλειος πτέρνα» του, ήτοι η έλλειψη επαρκών κυρωτικών μηχανισμών σε περίπτωση παραβίασης των θεσμοθετημένων κανόνων του, άρχισε να μετατρέπεται σε πραγματική «χαίνουσα πληγή», θεσμικώς και πολιτικώς.

Η «αχίλλειος πτέρνα» του Διεθνούς Δικαίου

Η Νομική Επιστήμη έχει σαφώς επισημάνει, σε διεθνή κλίμακα, τα τρωτά σημεία της δομής του κανόνα δικαίου, ως θεσμικής «μονάδας μέτρησης» του Διεθνούς Δικαίου και του τρόπου εφαρμογής του. Σημεία, τα οποία υψώνουν σχεδόν ανυπέρβλητα εμπόδια ως προς την επίτευξη της κατά τ' ανωτέρω θεσμικής και πολιτικής του αποστολής στο πεδίο της Διεθνούς Κοινότητας και του διεθνούς γίγνεσθαι.

1. Το σπουδαιότερο από τα τρωτά αυτά σημεία, πραγματική «αχίλλει-

ος πτέρνα» του Διεθνούς Δικαίου, ελλοχεύει στην χρόνια -ουσιαστικά από καταβολών του Διεθνούς Δικαίου- μειωμένη κανονιστική εμβέλεια και επάρκεια των κανόνων του, ανεξάρτητα από την μορφή που φέρει το κείμενο -π.χ. συμφωνία, συνθήκη κλπ.-εντός του οποίου αυτοί περιλαμβάνονται. Και η μειωμένη αυτή κανονιστική εμβέλεια και επάρκεια των διεθνών κανόνων δικαίου έχει την πιο διαβρωτική ρίζα της στην, επίσης χρόνια, έλλειψη επαρκών κυρωτικών μηχανισμών, ικανών να διασφαλίσουν την αποτελεσματική εφαρμογή των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου στην πράξη, και μάλιστα έναντι πάντων.

2. Υπό το πρίσμα των δεδομένων τούτων το Διεθνές Δίκαιο βρίσκεται, από πλευράς θεσμικής και κανονιστικής ευρωστίας, σε σαφώς μειονεκτική θέση έναντι του Εθνικού Δικαίου -ήτοι του δικαίου κάθε Κράτους, όπως τούτο οργανώνει την Έννομη Τάξη του- αλλά ακόμη και έναντι του Ευρωπαϊκού Δικαίου, όπως σαφώς καταδεικνύει η αρκούντως οργανωμένη θεσμική δομή και λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Έννομης Τάξης.

Η ανεπάρκεια της Διεθνούς Δικαιοσύνης

Αυτή την «αχίλλειο πτέρνα» του Διεθνούς Δικαίου δεν έχει, καθ' όλη την ιστορική διαδρομή του, θεραπεύσει -και, δυστυχώς, τίποτα δεν δείχνει ότι η εντεύθεν προκύπτουσα επικίνδυνη κατάσταση θα αλλάξει στο μέλλον, άμεσα ή και αργότερα- η παρέμβαση του Διεθνούς Δικαστή, οιαδήποτε μορφή και αν έχει το όργανο του συστήματος Διεθνούς Δικαιοσύνης το οποίο επιλαμβάνεται για την εφαρμογή του οικείου κανόνα δικαίου και, επέκεινα, για την επίλυση της κάθε δικαστικής διαφοράς. Για την ακρίβεια, ουδένα δικαιοδοτικό όργανο στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου, είτε πρόκειται για δικαστήριο είτε για διαιτητικό όργανο, έχει συμβάλει αποδοτικά σε μian άξια λόγου μεταστροφή της τάσης κανονιστικής απομείωσης του Διεθνούς Δικαίου. Και σε αυτό συντέινε το ότι τα κατά τ' ανωτέρω δικαιοδοτικά όργανα δεν θεωράζονται, με βάση τους κανό-

νες του Διεθνούς Δικαίου που καθορίζουν την οργάνωση και την λειτουργία τους, με την δικαιοδοτική εκείνη «πανοπλία», η οποία θα μπορούσε αφενός να υποχρεώσει τα αντιδικούντα στο διεθνές γίγνεσθαι μέρη να προστρέξουν υποχρεωτικώς σε αυτά. Και, αφετέρου, να θωρακίσει τις αποφάσεις τους με πραγματική δύναμη δεδικασμένου και, άρα, εκτελεστότητας. Τούτο ισχύει ακόμη και ως προς τα κορυφαία όργανα του δικαιοδοτικού συστήματος του Διεθνούς Δικαίου, όπως είναι π.χ. το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Το Διεθνές Δίκαιο πάνω στην «προκρούστεια κλίνη» της «επικυριαρχίας» του «οικονομικού» επί του «θεσμικού»

Επανερχομαι στο μείζον πρόβλημα της κανονιστικής ανεπάρκειας των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου και των αιτίων της, κάνοντας αναφορά σε ένα συγκεκριμένο παράδειγμα. Το οποίο αναδεικνύει το πώς το πρόβλημα αυτό όχι μόνο δεν περιορίζεται αλλά, όλως αντιθέτως, εντείνεται σταδιακώς, φέρνοντας ταυτόχρονα στο φως νέα σημάδια επικίνδυνης υποχώρησης του όθλου θεσμικού και πολιτικού κύρους του Διεθνούς Δικαίου κατά τον προορισμό του.

Α. Η επιρροή ακραίων νεοφιλελεύθερων αντιλήψεων

Το ως άνω παράδειγμα, για το οποίο έγινε ήδη λόγος ακροθιγώς, αφορά τις επιπτώσεις της Οικονομικής Παγκοσμιοποίησης υπό την άκρως αρνητική επιρροή ακραίων νεοφιλελεύθερων αντιλήψεων. Αντιλήψεων που υπερασπιζόμενες, δήθεν, τους κανόνες της ελεύθερης Οικονομίας της Αγοράς αρνούνται κατηγορηματικά κάθε παρέμβαση στο πεδίο αυτό κανόνων δικαίου κρατικής προέλευσης, είτε πρόκειται για κανόνες του Εθνικού Νομοθέτη είτε πρόκειται για κανόνες του Διεθνούς Νομοθέτη, άρα του Διεθνούς Δικαίου. Και κάπως έτσι εμφανίζεται, και στο πεδίο του Διεθνούς Δικαίου και της Διεθνούς Νομιμότητας, ένα είδος ιδιαίτερα επικίνδυνης -ιδίως εξαιτίας του ότι δρα υποδορίως και υπό την «ηλεκτική» μιας επιστημονικοφανούς οικονομικής ορθότητας- «επικυριαρχίας» του «οικονομικού» επί του «θεσμικού». Με την έννοια της επικυριαρχίας άγνω-

στης και μη δημοκρατικής προέλευσης οικονομικών κανόνων ακόμη και επί των *lege artis* θεσπισμένων κανόνων του Διεθνούς Δικαίου.

Β. Οι ΗΠΑ στον αστερισμό της Προεδρίας του Ντόναλντ Τραμπ

Αυτό το ζούμε σε μεγακλίμακα σήμερα, προεχόντως μετά την έναρξη της δεύτερης θητείας του Ντ. Τραμπ στις ΗΠΑ: Όλες οι μεγάλες αποφάσεις του, ακόμη και για τα πιο κρίσιμα ζητήματα για τον Πλανήτη, έχουν ως βάση όχι το Διεθνές Δίκαιο αλλά αποκλειστικώς το οικονομικό συμφέρον των ΗΠΑ. Και τούτο προκειμένου να διασφαλίσουν την πλανητική παντοδυναμία τους ως μόνης, οικονομικής και όχι μόνο βεβαίως, πλανητικής Υπερδύναμης. Δεν χρειάζεται άλλη αναφορά ως προς τούτο από την προκλητική «διακήρυξη» του ότι κατά την λήψη των σχετικών αποφάσεων του δεν υπολογίζει το Διεθνές Δίκαιο αλλά τις προσωπικές του απόψεις περί ηθικής στο πεδίο του διεθνούς γίγνεσθαι.

1. Αυτή την στυγνή πραγματικότητα βιώνουμε με τους χειρισμούς του Ντ. Τραμπ για τον πόλεμο στην Ουκρανία: Θέλει μεν την ειρήνευση, αλλά προφανώς υπό όρους που αυτή δεν θα έχει κανένα πρόσθετο οικονομικό κόστος για τις ΗΠΑ. Αντιθέτως, μάλλον, θα πρέπει να προσπορίσει στις ΗΠΑ μεγάλο όφελος. Αφήνει δε την Ευρωπαϊκή Ένωση -την οποία δυστυ-

χώς απροκαλύπτως περιφρονεί, πλην όμως ως προς τούτο έχουν καίρια ευθύνη και οι ηγεσίες της- να επωμισθεί κάθε οικονομικό κόστος, ιδίως για την εξοπλιστική ενίσχυση της Ουκρανίας με όπλα που θα αγοράζει από τις ΗΠΑ! Πρόσθετη παρατήρηση: Και όταν ο Ντ. Τραμπ συζητάει με τον Βλ. Πούτιν για την Ουκρανία, αυτό που τον ενδιαφέρει περισσότερο είναι ποιές άλλες εμπορικές συμφωνίες μπορεί να κάνει και πώς μπορεί να προσεταιρισθεί οικονομικώς πλήρως την Ρωσία. Διότι, σε τελική ανάλυση, ο απώτερος στόχος του Ντ. Τραμπ είναι η οριστική εδραίωση της αμερικανικής υπεροχής έναντι της Κίνας, την οποία θεωρεί ως την μόνη σοβαρή αντίπαλο των ΗΠΑ σε πλανητικό επίπεδο.

2. Την ίδια στυγνή πραγματικότητα βιώνουμε και με τους χειρισμούς του Ντ. Τραμπ στην Μέση Ανατολή. Έχει σύρει τις ΗΠΑ σε μια αδιέξοδη πολεμική σύγκρουση -όπως φαίνεται πια και από τις αναρίθμητες αντιφατικές δηλώσεις του- εντελώς αντίθετη προς τις προεκλογικές περί ειρηνευτικής πολιτικής εξαγγελίες του. Με οιονεί κυνικώς ομολογούμενο στόχο τον έλεγχο των ενεργειακών πηγών παγκοσμίως (πετρέλαιο, φυσικό αέριο), πιστεύοντας ότι έτσι θα κατοχυρώσει την οικονομική παντοδυναμία της Χώρας του έναντι του «μεγάλου αντιπάλου της», της Κίνας, όπως ήδη επισημάνθηκε.

Ορισμένα χαρακτηριστικά σύγχρονα παραδείγματα ωμής παραβίασης του Διεθνούς Δικαίου

Θα παραθέσω, επιπροσθέτως, ορισμένα πρόσφατα παραδείγματα εξώφθαλμης παραβίασης του Διεθνούς Δικαίου, για συγκεκριμένα ζητήματα που αφορούν αφενός την Ελλάδα και την Κύπρο. Και, αφετέρου, την εν γένει Διεθνή Κοινότητα. Τα κατωτέρω απαριθμούμενα παραδείγματα αρκούν για να καταδείξουν πώς και σε ποιο βαθμό η παραβίαση αυτή του Διεθνούς Δικαίου πλήττει διαχρονικώς την Ελλάδα και την Κύπρο, φυσικά με την διευκρίνιση ότι εν προκειμένω η Τουρκία είναι πολυάπλως υπότροπη (βλ. π.χ. *casus belli*, αμυντική θωράκιση Νησιών του Αιγαίου κ.λπ):

Ελλάδα και Κύπρος

1. Πρώτο παράδειγμα είναι εκείνο της τουρκικής εισβολής και κατοχής στην Κύπρο, η οποία διαρκεί πάνω από 50 χρόνια. Η Τουρκία αγνοεί, καθ' όλο αυτό το χρονικό διάστημα, αδιατάκτως δεκάδες ψηφίσματα και αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ και κυρίως του Συμβουλίου Ασφαλείας, οι οποίες την καλούν να εγκαταλείψει την στάση της για να αποκατασταθεί η ενότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η Τουρκία «κωφεύει», αλλά το χειρότερο είναι ότι ο ΟΗΕ και η Διεθνής Κοινότητα ουδεμία κύρωση της

επιβάλλουν. Και όχι μόνον αυτό, αλλά πριν μερικούς μήνες ο Ταγίπ Ερντογάν μίλησε ευθέως για «δύο κράτη» στην Κύπρο μέσα στην Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ και παρόντος του Γενικού Γραμματέα του, δίχως να υπάρξει η παραμικρή αντίδραση.

2. Ένα δεύτερο παράδειγμα -και πάλι με «δράστη» την Τουρκία- είναι η παραβίαση του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας (Σύμβαση του Montego Bay του 1982). Πολλές μεγάλες χώρες, με πρώτη τις ΗΠΑ, δεν έχουν προσχωρήσει σε αυτή την σύμβαση. Το αυτό ισχύει και για την Τουρκία. Όμως κατά την νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης η ως άνω Σύμβαση ισχύει έναντι πάντων, διότι καθ' ό μέτρο έχει προσχωρήσει στο θεσμικό της πλαίσιο η μεγάλη πλειοψηφία των Κρατών, παράγει δεσμευτικούς *erga omnes* «γενικώς παραδεδεγμένους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου». Παρά ταύτα η Τουρκία, το 2019, συνήψε με την Λιβύη το λεγόμενο «τουρκολιβυκό μνημόνιο». Το οποίο και είχε συναφθεί προφανώς παρανόμως από μία μεταβατική και μη εξουσιοδοτημένη εν προκειμένω κυβέρνηση της Λιβύης, αλλά και παραβιάζει απροκαλύπτως το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας. Αφού ως προς τον καθορισμό των θαλάσσιων ζωνών -π.χ. Υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ- αγνοεί μεγάλους Ελληνικούς γεωγραφικούς νησιωτικούς όγκους,

Το Διεθνές Δίκαιο αμφισβητείται ή και βάλλεται. Ειδικότερα δε είτε αμφισβητείται, ως προς την δυνατότητά του να ρυθμίσει επαρκώς τις Διεθνείς Σχέσεις, κατ' εξοχήν προς την κατεύθυνση της εμπέδωσης της Διεθνούς Ειρήνης. Είτε, ακόμη χειρότερα, βάλλεται, πολλές φορές ευθέως και απροκαλήτως, κατά κύριο λόγο από οπαδούς ενός ακραίου νεοφιλελευθερισμού. Οι οποίοι θεωρούν ότι το Διεθνές Δίκαιο, πρωτίστως ως προς το οικονομικό του σκέλος, παρεμποδίζει την πλήρη εξέλιξη της Οικονομικής Παγκοσμιοποίησης υπό όρους επίσης πλήρους ελευθερίας της Οικονομίας της Αγοράς, επειδή, δήθεν, θέτει «ανώφελους» και «γραφειοκρατικούς» φραγμούς στο διεθνές οικονομικό γίγνεσθαι.

όπως είναι π.χ. εκείνοι της Κρήτης, της Ρόδου κ.λπ. Και πάλι ουδεμία κύρωση έχει επιβληθεί στην Τουρκία, η δε ανοχή του ΟΗΕ και ως προς αυτό είναι από απαράδεκτη έως εξοργιστική.

Μία κατάφωρη παραβίαση του Διεθνούς Δικαίου με πλανητικές διαστάσεις

Ένα άλλο παράδειγμα κατάφωρης παραβίασης του Διεθνούς Δικαίου, αυτή τη φορά με πολύ ευρύτερες καταστροφικές, κυριολεκτικώς, διεθνείς επιπτώσεις, είναι εκείνο του Διεθνούς Δικαίου για την Κλιματική Κρίση.

1. Το σπουδαιότερο κείμενο Διεθνούς Δικαίου για την αντιμετώπιση της Κλιματικής Κρίσης είναι εκείνο της «Συμφωνίας των Παρισίων» του 2016. Συγκεκριμένα πρόκειται για το πιο σημαντικό κείμενο Διεθνούς Δικαίου αναφορικά με την Προστασία του Περιβάλλοντος σε ό,τι αφορά την Κλιματική Κρίση, δοθέντος μάλιστα ότι έγινε αποδεκτό από 196 ηγέτες Κρατών-Μελών της Διεθνούς Κοινότητας. Το μείζον θεσμικό κεκτημένο του «Συμφώνου των Παρισίων» του 2016 έγκειται στο ότι είναι σήμερα το μόνο νομικώς δεσμευτικό προς την ως άνω κατεύθυνση σύνολο διατάξεων του Διεθνούς Δικαίου. Σε γενικές γραμμές το «Σύμφωνο των Παρισίων» συνιστά ένα παγκόσμιας εμβέλειας σχέδιο δράσης για τον περιορισμό της υπερθέρμανσης του Πλανήτη, άρα αποτελεσματικής αντιμετώπισης του «Φαινομένου του Θερμοκηπίου». Επιπλέον, αποτελεί μέρος της Σύμβασης του ΟΗΕ για την Κλιματική Αλλαγή που στοχεύει στην, σε μακροπρόθεσμη βάση, σταθεροποίηση της ανόδου της θερμοκρασίας του Πλανήτη σε επίπεδα κάτω των δύο βαθμών Κελσίου.

2. Πρέπει να επισημανθεί ότι το «Σύμφωνο των Παρισίων» του 2016, παρά την κανονιστική πρόοδο που επέφερε, αμφισβητήθηκε σχεδόν αμέσως μετά την ολοκλήρωσή του. Χαρακτη-

Από την υπογραφή της Συνθήκης της Βεστφαλίας

ριστικό παράδειγμα είναι εκείνο των ΗΠΑ, επί της πρώτης θτείας του Ντόναλντ Τραμπ. Για την ακρίβεια οι ΗΠΑ κατέθεσαν, στις 4.8.2017, ειδοποίηση «αποχώρησης» από το «Σύμφωνο των Παρισίων», ενώ στις 4.11.2019 άρχισε η διαδικασία αποχώρησης και ένα χρόνο αργότερα οριστικοποιήθηκε. Αμέσως μόλις ορκίσθηκε ως Πρόεδρος των ΗΠΑ ο Τζο Μπάιντεν υπέγραψε, στις 20.1.2021, διάταγμα επανένταξης, η οποία ολοκληρώθηκε στις 19.2.2021. Μόλις ανέλαβε και πάλι, για την δεύτερη θτεία του, την προεδρία των ΗΠΑ ο Ντ. Τραμπ, το 2024, δρομολόγησε εκ νέου την αποχώρησή τους από το «Σύμφωνο των Παρισίων»!

Επίλογος

Η ευόδωση της αποστολής του Διεθνούς Δικαίου συνιστά μέγεθος οριακό. Με την έννοια ότι η τελική διαμόρφωση μιας Διεθνούς Κοινότητας η οποία λειτουργεί και δρα υπό συνθήκες στοιχειωδώς σταθερής Ειρήνης και αντιστοίχως στοιχειώδους σεβασμού της Διεθνούς Νομιμότητας φαίνεται, τουλάχιστον με τα δεδομένα της εποχής μας, εξαιρετικά δυσχερές. Κατά την γνώμη δε πολλών έως και ουτοπική. Και όμως, ακριβώς μέσα σε αυτό το δυσοίωνα τοπίο, πρέπει να υπερασπισθούμε το Διεθνές Δίκαιο,

όταν μάλιστα έχει να αντιμετωπίσει τεράστια σημασίας νέες προκλήσεις για το σύνολο της Ανθρωπότητας. Όπως είναι π.χ. οι προκλήσεις της κλιματικής κρίσης, της τρομοκρατίας και της προσφυγικής κρίσης, η διαχείριση της οποίας αποκτά πραγματικά υπαρκτάς διαστάσεις για τον Άνθρωπο και τα θεμελιώδη Δικαιώματά του. Η υποχρέωσή μας αυτή απορρέει ιδίως εκ του ότι το Διεθνές Δίκαιο, με όλες τις ελλείψεις που προαναφέρθηκαν, συνιστά τον πιο πρόσφορο -αν όχι τον μοναδικό- θεσμικό και πολιτικό δίαυλο, μέσω του οποίου μπορεί να επιδιωχθεί και, βεβαίως ως ένα σημείο, μπορεί και να επιτευχθεί η ειρηνική συνύπαρξη Κρατών και Λαών και η δια των θεσμοθετημένων διαδικασιών επίλυση των κάθε είδους διαφορών μεταξύ τους. Επείκεινα, το Διεθνές Δίκαιο συνιστά επίσης το πιο πρόσφορο -αν όχι το μόνο- θεσμικό και πολιτικό μέσο αποτελεσματικής άμυνας απέναντι στην αυθαιρεσία της ωμής ισχύος στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων. Ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, ότι το Διεθνές Δίκαιο επινοήθηκε και θεσμοθετήθηκε για να αντικαταστήσει το, προηγουμένως επικρατούν, δίκαιο του ισχυρού με την ισχύ του Δικαίου και της Νομιμότητας στο διεθνές πεδίο. Αυτή δε ακριβώς η υπεράσπιση του Διεθνούς

Δικαίου σημαίνει, κατά βάση και κατ' ουσία, πρωτίστως ενεργό και πολύπλευρη στήριξη του Διεθνούς Νομοθέτη και του Διεθνούς Δικαστή. Έτσι ώστε οι κανόνες του Διεθνούς Δικαίου να αποκτήσουν την κανονιστική δυναμική η οποία θα τους οδηγήσει, κατά το δυνατόν, στην αποκατάσταση της απαραίτητης νομικής ισχύος του Διεθνούς Δικαίου και, κατά συνέπεια, αυτού τούτου του κύρους του. Σε ό,τι αφορά δε την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Κράτη-Μέλη της ως υπεύθυνοι Ευρωπαίοι Πολίτες οφείδουμε να αναλογισθούμε και ότι το Δικαστικό Σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης -με επικεφαλής το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης- μπορεί να συμβάλει καθοριστικώς προς την κατεύθυνση της υπεράσπισης του κανονιστικού κύρους του Διεθνούς Δικαίου μέσω της πλήρους εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Δικαίου. Και τούτο διότι μεγάλο μέρος του Διεθνούς Δικαίου -και συγκεκριμένα το μέρος εκείνο στο οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει προσχωρήσει ως αυτοτελής νομική οντότητα διεθνώς- αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του Ευρωπαϊκού Κεκτημένου καθ' ό μέτρο έχει ενταχθεί στην Έννομη Τάξη της. Άρα προεχόντως το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει την δικαιοδοτική αρμοδιότητα και δύναμη να υπερασπισθεί, κατ' αποτέλεσμα, επαρκώς και το Διεθνές Δίκαιο εφαρμόζοντάς το αναλόγως υπό τον κοινό κανονιστικό μανδύα του Ευρωπαϊκού Δικαίου και υπό τις εγγυήσεις του συνόλου των δικαστικής φύσης οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. ☐

*Το κείμενο του τέως Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Προκόπη Παυλόπουλου, είναι από το γενικό πλαίσιο της συζήτησης στο 11ο Οικονομικό Forum των Δελφών με τον Δημοσιογράφο κ. Άγγελο Κωβαίο (Δελφοί, 24.4.2026)

Οι παρασκηνιακές συνεννοήσεις Ελλάδος-Βρετανίας-Τουρκίας την περίοδο της ΕΟΚΑ*

Του Κώστα Βενιζέλου

Εβδομήντα ένα χρόνια από την έναρξη του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα, 1955-1959, στην Κύπρο, με στόχο την Αυτοδιάθεση- Ένωση, η ιστορία παραπέμπει σε μια πορεία αναπόφευκτη αλλά και προδομένη. Εκ των υστέρων φαίνεται πως ο γνήσιος και παιδαίικος αγώνας της ΕΟΚΑ, είχε παγιδευτεί από τις τρεις εμπλεκόμενες χώρες, που όχι τυχαία ήταν νατοϊκές και εξαρτώμενες από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ελλάδα, Τουρκία και Ηνωμένο Βασίλειο, είχαν εκείνη την περίοδο υπόγειες συνεννοήσεις.

Η έναρξη του αγώνα της ΕΟΚΑ, την 1η Απριλίου 1955, αιφνιδίασε και έφερε την Ελλάδα ενώπιον των ευθυνών της. Ενώ ο ελληνικός λαός στην πλειοψηφία του στήριζε τον αγώνα της Κύπρου για Ένωση με τον εθνικό κορμό. Ωστόσο οι πολιτικές ηγεσίες, πρωτίστως η ελληνική κυβέρνηση, θεωρούσε την εξέλιξη αυτή ως πονοκέφαλο. Όπως θεωρούν και σήμερα οι κυβερνήσεις της δεξιάς στην Ελλάδα το Κυπριακό ως πονοκέφαλο, ως το πρόβλημα που «χαλά» το πάρτι με την Τουρκία!

Ο αγώνας της ΕΟΚΑ αγκαλιάσθηκε από τον κυπριακό λαό, όπως και από τον ελλαδικό. Αν και στο νησί, η ηγεσία του ΑΚΕΛ κράτησε αρχικά εχθρική στάση και στη συνέχεια επιφυλακτική, γινόταν αντιληπτό από όλους η αναγκαιότητα για αποτίναξη της κατοχής και της αναγνώρισης του δικαιώματος της Αυτοδιάθεσης.

Οι αντάρτες έδιναν μια άνιση μάχη με τον πάνοπλο αγγλικό στρατό. Είχαν, όμως, τη στήριξη των πολιτών, οι οποίοι ενίσχυαν τον αγώνα με πολλές δράσεις, που υπονόμει το αποικιακό καθεστώς.

Ο ρόλος της ελλαδικής δεξιάς

Στο βιβλίο του καθηγητή και πρέσβη Γιώργου Γεωργή, «Σεφέρης- Αβέρωφ, η ρήξη», των εκδόσεων Καστανιώτη, ο Ευάγγελος Αβέρωφ παρουσιάζεται να είχε προτείνει πρώτος, το 1956, στον Τούρκο πρέσβη στην Ελλάδα τη διχοτόμηση (σελ. 41). Βεβαίως ο ίδιος, προφανώς για να καθυστερήσει τον Γρίβα, είχε οργανώσει την αποστολή όπλων στην ΕΟΚΑ, σε μια από τις οποίες ηγήθηκε ο νεαρός τότε διπλωμάτης Π. Μολυβιάτης.

Κι ενώ ο εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας συνεχιζόταν, τον Δεκέμβριο

Μαθητές υπέρ της Ενώσεως της Κύπρου με την Ελλάδα (Κύπρος, 1958)

του 1958, στη Σύνοδο του ΝΑΤΟ, οι Αβέρωφ και Ζορλού θα καταλήξουν σε συμφωνία που θα λάβει οριστική μορφή με τη Συμφωνία της Ζυρίχης και του Λονδίνου. Τα βασικά στοιχεία είναι ο ορισμός Έλληνα πρόεδρου και Τούρκου αντιπρόεδρου με δικαίωμα βέτο. Θα δημιουργούνταν χωριστοί δήμοι αλλά και ξεχωριστές βουλές. Η ανεξαρτησία θα ήταν υπό την εγγύηση Αγγλίας, Ελλάδας, Τουρκίας, που είχαν δικαίωμα επέμβασης. Το νέο κράτος ήταν θνησιγενές, θα ήταν ανέφικτο να αυτοκυβερνηθεί και άνοιγε τον δρό-

μο στη διχοτόμηση και στην τουρκική επέμβαση. Προωθούσαν, δηλαδή, μια εξαρτώμενη ανεξαρτησία, ένα θνησιγενές, όπως αποδείχθηκε, κράτος. Ενισχυτικά των πιο πάνω είναι κι αυτά που καταγράφει στο βιβλίο του «Το Μελάνωμα της Κύπρου», ο καθηγητής Βασίλης Φούσκας. Για τις ευθύνες Καραμανλή και Αβέρωφ, αναφέρει πως η κυβέρνησή τους αποδέχτηκε τόσο στη συμφωνία επί της αρχής για διαμελισμό της Κύπρου, όσο και τη διαδικασία των μυστικών συνομιλιών στην οποία μνη-θκε από πολύ νωρίς. Στην απόρρητη

έκθεση του Νικιάτ Ερίμ προς τον Τούρκο πρωθυπουργό Αντνάν Μεντερές στα τέλη του 1956, ο Ερίμ αναφέρει ότι «η ιδέα της διχοτομήσεως έχει συζητηθεί και μελετήθηκε σε ορισμένες μυστικές, επίσημες και ανεπίσημες διαπραγματεύσεις μεταξύ της Τουρκίας, της Ελλάδος, της Αγγλίας και της Αμερικής». Μάλιστα, «η Ελλάδα δέχτηκε παραχώρηση ενός στενού διαδρόμου στο βόρειο μέρος του νησιού».[1] Έτσι, τη στιγμή που οι Ελληνοκύπριοι αγωνιστές της ΕΟΚΑ απαχνοίζονταν για ανεξαρτησία και ένωση με την Ελλάδα, η νέα

Αγγλοκρατία στην Κύπρο

κυβέρνηση Καραμανλή Αβέρωφ στην Ελλάδα συζητούσε τη ΝΑΤΟϊκή λύση της διχοτόμησης μαζί με την Τουρκία, την Αγγλία και τις ΗΠΑ (σελ. 18).

Στο παρασκήνιο, κι ενώ μαίνονταν ο αγώνας της ΕΟΚΑ για αυτοδιάθεση, οι κυβερνήσεις Καραμανλή-Αβέρωφ, υπό την αιγίδα των ΗΠΑ, συζητούσαν παραχώρηση προνομίων Τουρκικής βάσης στη Κύπρο. Από τότε, η Τουρκία επεδίωκε στρατιωτική βάση στη Κύπρο και έξοδο στη θάλασσα, πίεση που έγινε πιο ασφυκτική με τη δημιουργία Τουρκοκυπριακών θυλάκων το 1963-64. Το αποκορύφωμα αυτών των παρασκηνιακών διαβουλεύσεων ήταν το μυστικό πρωτόκολλο Καραμανλή-Μεντερές το Φεβρουάριο του 1959, το οποίο προέβλεπε συνεργασία Ελλάδας-Τουρκίας για ΝΑΤΟποίηση της Κύπρου και εξοβελισμό σοσιαλιστικών και κομμουνιστικών επιρροών.

Οι Καραμανλής-Αβέρωφ έθεσαν τους άξονες της Ελληνικής πολιτικής στη Κύπρο, έτσι όπως ο Νιχάτ Ερίμ το είχε κάνει για τη Τουρκική πλευρά, με τη διαφορά ότι η Ελληνική πολιτική ήταν

υιοθέτηση του ελάχιστου στόχου της Τουρκίας για τη Κύπρο, που ήταν η διχοτόμηση. Ο μέγιστος στόχος της Τουρκίας είναι ο στρατηγικός έλεγχος ολόκληρης της Κύπρου, κάτι που δεν έχει μέχρι σήμερα επιτευχθεί. (σελ. 80).

Με βάση έγγραφα που αποκατακτήθηκαν, που είδαν τη δημοσιότητα 27 Σεπτεμβρίου 2013, και κάλυπταν την περίοδο του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα (σχετικό τηλεγράφημα Κυπριακού Πρακτορείου), η αποικιοκρατία αναγνωρίζει αποτυχία της να αντιμετωπίσει την ΕΟΚΑ. Παράλληλα προετοιμαζόταν για τη διχοτόμηση. Επιστολή του Φόρεϊν Όφισ προς τη βρετανική πρεσβεία στην Αθήνα με ημερομηνία 2/4/59 σημείωνε ότι δε θα ήταν ορθό να δοθεί στην ελληνική κυβέρνηση η μελέτη για πιθανή διχοτόμηση της Κύπρου που είχε συνταχθεί το Μάιο του 1957.

Το Υπουργείο παρέπεμπε σε τοποθέτηση του Βρετανού πρωθυπουργού Μακμίλαν στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 18/12/58, όταν είχε πει ότι η μελέτη έδειχνε πως τεχνικά ήταν δυνατή η διχοτόμηση, αλλά θα προκαλούσε «ανυ-

πόφορες κακουχίες» και επομένως θα αποτελούσε «ομολογία αποτυχίας». Το θέμα είχε ανακινηθεί τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή διότι είχε ζητήσει τη μελέτη ο υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας Αβέρωφ.

Η στάση της Αριστεράς στον αγώνα της ΕΟΚΑ

Ο καθηγητής-ερευνητής Κυριάκος Ιακωβίδης, στο βιβλίο του με τίτλο «Τρεις Αριστερές (ΕΔΑ, ΚΚΕ, ΑΚΕΛ) και το κυπριακό ζήτημα», των εκδόσεων Επίκεντρο, αναφέρεται στην περίοδο πριν την ανεξαρτησία, του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα. Συγκρίνοντας τις πολιτικές που ακολουθούσαν τα τρία κόμματα, σημειώνει πως το ΚΚΕ είχε πολλές φορές διαφορετικές προσεγγίσεις. Ήταν πιο προχωρημένο και πιο απόλυτο στις θέσεις του. Μια σημαντική πληροφορία, που περιέχεται στο βιβλίο ήταν πως το ΚΚΕ είχε υποδείξει στο ΑΚΕΛ να συμμετάσχει στον ένοπλο απελευθερωτικό αγώνα. Θέση, που δεν αποδέχθηκε το ΑΚΕΛ, σε σημείο που τα δυο κόμματα

να φθάσουν σχεδόν σε ρήξη.

Το ΚΚΕ αναγνώριζε την αντι-κουμμουνιστική μορφή της ΕΟΚΑ, θεωρούσε ωστόσο, ότι λόγω της δημοφιλίας της Οργάνωσης, θα έπρεπε να ενταχθεί στον αγώνα. Η πρόταση του ηγετικού στελέχους του ΚΚΕ, Μιλητιάδη Πορφυρογέννη, θεωρήθηκε ρηξικέλευθη καθώς πρότεινε την συμμετοχή του ΑΚΕΛ στην ΕΟΚΑ με στόχο να την ελέγξει. Η πρόταση απορρίφθηκε, αλλά στη συνέχεια και μετά που «φαγώθηκαν» οι Ζαχαριαδαίοι, περιλαμβανόμενου και του Πορφυρογέννη, η νέα ηγεσία την υιοθέτησε. Το ΑΚΕΛ δεν μπορούσε να αποδεχθεί τέτοια πρόταση, αλλά ούτε και ο Γρίβας θα δεχόταν μαζική προσχώρηση ακελικών στον αγώνα. Συμμετοχή, πάντως, αριστερών στην ΕΟΚΑ υπήρχε, με την μορφή Οργάνωση Αριστερών Πατριωτών (Λυσσαρίδης, Κακογιάννης, Σαββίδης κλπ). ☐

*Πηγή κειμένου εφημερίδα «Φιλελεύθερος» της Κύπρου

Όταν το ΚΚΕ προέτρεπε το ΑΚΕΛ να συμμετάσχει στην ΕΟΚΑ

Από τον Νίκο Ντάσιο

Διαδήλωση στην Αθήνα υπέρ της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα (1958)

Το βιβλίο του Κυριάκου Ιακωβίδη “Τρεις Αριστερές (ΕΔΑ, ΚΚΕ, ΑΚΕΛ) και το κυπριακό ζήτημα”, των εκδόσεων Επίκεντρο, αποκαλύπτει την πρόταση του Μιητιάδη Πορφυρογέννη για συμμετοχή στον αγώνα της ΕΟΚΑ. Το Κυπριακό και η Αριστερά είναι ένα μεγάλο κεφάλαιο στην πορεία του εθνικού θέματος και ένα ζήτημα, το οποίο δεν τέθηκε πολλές φορές στη δημόσια σφαίρα. Ακόμη περισσότερο δεν έχουν γραφτεί πολλά βιβλία για το θέμα. Είναι προφανές πως η Αριστερά, δεν λειτουργεί ενιαία σε ό,τι αφορά την αντιμετώπιση των εθνικών θεμάτων. Από την πατριωτική Αριστερά μέχρι και την εθνομηδενιστική, υπάρχει μια τεράστια διαφορά. Χάσμα αγεφύρωτο... Κι όλα ξεκινούν από μια λανθασμένη αντίληψη του διεθνισμού από μια μερίδα της. «Ίσως μια φωτογραφία του Άρη Βελουσιώτη καθάλα στο άλογο να κρατά την ελληνική σημαία αξίζει όσο χίλιες λέξεις, για να γίνει αντιληπτό πως πατριωτισμός και διεθνισμός δεν είναι έννοιες αντίθετες, αλλά απόλυτα συνδεδεμένες και χωρίς τη μία δεν μπορεί να υπάρξει και η άλλη», έγραψε στην “Αυγή” ο Χρίστος Δημήτρης, το 2015. Κι όπως έγραψε και ο Λουκάς Αξελλός, ο Ιρλανδός, ο Ιρακινός, ο Παλαιστίνιος, ο Ελληνοκύπριος είναι “εθνικιστές” και δεν είναι οι κατακτητές, Τούρκοι, Ισραηλινοί, Βρετανοί, Αμερικανοί; Ο Κυριάκος Ιακωβίδης, έχει κυκλοφορήσει πρόσφατα, ένα εξαιρετικό βιβλίο, αποτέλεσμα ενδελεχούς έρευνας με τίτλο

“Τρεις Αριστερές (ΕΔΑ, ΚΚΕ, ΑΚΕΛ) και το κυπριακό ζήτημα”, των εκδόσεων Επίκεντρο.

Αναφέρεται στην περίοδο πριν την ανεξαρτησία, του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα. Για τον λέκτορα της Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Νεάπολης, Κυριάκο Ιακωβίδη, ένα άνθρωπο της νέας γενιάς, χωρίς βιώματα στην περίοδο που ερεύνησε, το στοίχημα ήταν μεγάλο. Κι αυτό που μπορεί να υποστηρίξει ο αναγνώστης, είναι πως περιέγραψε μια πορεία παραδοξότητας. Γιατί αυτό που αναδεικνύει η έρευνα είναι πως ανατρέπονται εδραιωμένες εντυπώσεις, που μέχρι σήμερα δεν μπορούσαν να αμφισβητηθούν.

Τα τρία αυτά κόμματα, η πολιτική τους, πρέπει να αντιμετωπιστεί μέσα στις χρονικές συνθήκες που διαμορφώθηκαν. Συνθήκες και δεδομένα διαφορετικά, σε μικρό ή μεγάλο βαθμό, για τα κόμματα. Ήταν στην παρανομία και υπό δίωξη. Την ίδια ώρα, πρέπει να αναφερθεί, τα κόμματα αυτά ήταν εν πολλοίς κάτω από την επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης. Οι δυο κόσμοι, ο καπιταλισμός και ο λεγόμενος υπαρκτός σοσιαλισμός καθόριζε τις διαφορετικές προσεγγίσεις. Από αυτή την οπτική γωνία μπορεί κανείς να ερμηνεύσει τα γεγονότα.

Η πρώτη προσφυγή

Όπως σημειώνει ο Κυριάκος Ιακωβίδης, η κατάθεση της πρώτης προσφυγής για το Κυπριακό ζήτημα από την κυβέρνηση Παπάγου στις 20 Αυγού-

στου 1954, ήταν ένα γεγονός το οποίο θεωρήθηκε μεγάλη επιτυχία από τους Έλληνες, σε Κύπρο και Ελλάδα. Η ΕΔΑ, αν και ένθερμος υποστηρικτής της διεθνοποίησης του Κυπριακού μέσω του ΟΗΕ, υποβάθμισε τη σημασία της κατάθεσης προσφυγής και προειδοποίησε για την αρνητική κατάληξη της. Φάνηκε να προσπαθούσε να μειώσει το θετικό αντίκτυπο που είχε ανάμεσα στην κοινή γνώμη η ενέργεια της ελληνικής κυβέρνησης να αναλάβει το έργο της διεθνοποίησης του Κυπριακού.

Όταν το Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου η προσφυγή για αυτοδιάθεση είχε, εν πολλοίς καταψηφιστεί και το όλο εγχείρημα είχε αποτύχει, η ΕΔΑ δεν έκρυψε τον ενθουσιασμό της. Ενίσχυε τον αντιδυτικό λόγο του κόμματος και συνέβαλε ταυτόχρονα στην προσπάθεια για έξοδο της ΕΔΑ από την πολιτική απομόνωση στην οποία είχε βρεθεί από την ίδρυση της. Συνεπώς, προκύπτει ότι εργαλειαποιούσε το Κυπριακό και το περιλάμβανε στους κομματικούς σχεδιασμούς.

Τις ελάχιστες δε φορές που προέκυπτε θετική εξέλιξη για τη υπόθεση της αυτοδιάθεσης από τους κόλπους της Δύσης, η ΕΔΑ έδειχνε να δυσανασχετεί. Όπως για παράδειγμα η υπόθεση της αντιπροέδρου των Εργατικών, Barbara Castle, στο συνέδριο των Εργατικών στο Brighton, τον Οκτώβριο του '57, για παραχώρηση αυτοδιάθεσης στην Κύπρο όταν το Εργατικό Κόμμα θα κέρδιζε την εξουσία. Σε αντίθεση με το γενικότερο κλίμα ενθουσιασμού,

το οποίο επικράτησε την επομένη της υπόσχεσης, η ΕΔΑ προσπάθησε να υποβαθμίσει το γεγονός θεωρώντας ότι η πρωτοβουλία της Castle δεν είχε κανένα ουσιαστικό αντίκρυσμα, καθότι Εργατικοί και Συντηρητικοί δεν είχαν ουσιαστικές διαφορές στην πολιτική τους για το Κυπριακό. Δεν είχε άδικο επί της ουσίας η ΕΔΑ, πλην όμως, το κόμμα της Αριστεράς δεν επιδείκνυε ανάλογο πραγματισμό όταν προέβαλλε την ένταξη της Ελλάδας στο λεγόμενο ουδέτερο κόσμο ως καταλύτη ευόδωσης των προσπαθειών για αυτοδιάθεση.

Η ΕΔΑ και η εξορία Μακαρίου

Στις 9 Μαρτίου 1956 ο Μακάριος εξορίζεται. Στο άκουσμα της είδησης ξεσπά κύμα διαδηλώσεων στην Ελλάδα και για κάποιες μέρες η χώρα μοιάζει να είναι όμηρος των διαδηλωτών. Η ΕΔΑ αν και διαμαρτύρεται σε τυπικό τόνο για την «απαγωγή» του Μακαρίου, στην πραγματικότητα το γεγονός της εξορίας είναι μια πολύ ευνοϊκή εξέλιξη για αυτήν. Σύμφωνα με τον Κυριάκο Ιακωβίδη, η ΕΔΑ κατ' αρχάς εκμεταλλεύόμενη τα επεισόδια ενισχύει ακόμη περισσότερο τον αντιδυτικό της λόγο και θέτει ακόμη πιο επιτακτικά θέμα αλλαγής εξωτερικής πολιτικής, την ίδια ώρα βλέπει με ικανοποίηση την εδραίωση της αμφισβήτησης γύρω από την κυβέρνηση Καραμανλή. Το σπουδαιότερο όμως “δώρο” για την ΕΔΑ δεν ήταν τα όσα επακολούθησαν της εξορίας, αλλά η προοπτική της

7 Δεκεμβρίου 1974. Ο Μακάριος επιστρέφει στην Κύπρο

απουσίας του Μακάριου από το πολιτικό προσκήνιο.

Ο συγγραφέας θέτει μια σειρά από ερωτήματα: Δεν είναι παράδοξο η ΕΔΑ να αυτοπροβαλλόταν ως η πρωτοπόρος του αγώνα του κυπριακού λαού για αυτοδιάθεση και την ίδια ώρα να αισθανόταν μια ανομολόγητη “ευγνωμοσύνη” προς τους Βρετανούς για την “εξορία” του εκπροσώπου των Ελλήνων της Κύπρου; Δεν είναι παράδοξο την ώρα που σύσσωμος ο ελληνικός λαός στο νησί ζητούσε επιστροφή του Μακάριου από την εξορία, η ΕΔΑ να απευχόταν άδηλα – δεν κοινολόγησε ποτέ την επιθυμία της – ικανοποίηση του συγκεκριμένου αιτήματος;

Η εναντίωση της ΕΔΑ στην ανακοίνωση εκεχειρίας από τον Γρίβα τον Αύγουστο του 1956 σήμαινε ίσως την πιο παράδοξη πτυχή της υπεράσπισης της κυπριακής υπόθεσης από το κόμμα της ελληνικής Αριστεράς. Κι αυτό γιατί η ΕΔΑ στο πλαίσιο καταγγελίας της πρότασης εκεχειρίας, δεν δίστασε να αφήσει αιχμές ενάντια στην ΕΟΚΑ, για πρώτη φορά μετά τη μεταστροφή της υπέρ της ένοπλης οργάνωσης και επιπλέον να έρθει ταυτόχρονα σε αντίθεση με την Εθναρχία, τον ελληνικό λαό στο νησί, ακόμη και το ΑΚΕΛ, οι οποίοι επιδοκίμασαν την ανακωχή. Με λίγα λόγια, αναφέρει ο συγγραφέας, η ΕΔΑ στη συγκεκριμένη περίπτωση υπερασπίστηκε τον αγώνα του κυπριακού λαού (έτσι αιτιολόγησε την ανάγκη εναντίωσης στην πρόταση εκεχειρίας) με το να αψηφίσει τη βούληση του, όπως και τη βούληση των εκπροσώπων του.

Η πρόταση Πορφυρογέννη του ΚΚΕ

Το ΚΚΕ είχε πολλές φορές διαφορετικές προσεγγίσεις. Ήταν πιο προχωρημένο και πιο απόλυτο στις θέσεις του. Μια σημαντική πληροφορία, που περιέχεται στο βιβλίο ήταν πως το ΚΚΕ είχε υποδείξει στο ΑΚΕΛ να συμμετάσχει στον ένοπλο απελευθερωτικό αγώνα. Θέση, που δεν αποδέχθηκε το ΑΚΕΛ, σε σημείο που τα δυο κόμματα να φθάσουν σχεδόν σε ρήξη. Το ΚΚΕ αναγνώριζε την αντι-κουμμουνιστική μορφή της ΕΟΚΑ, θεωρούσε ωστόσο, ότι λόγω της δημοφιλίας της Οργάνωσης, θα έπρεπε να ενταχθεί στον αγώνα.

Η πρόταση του ηγετικού στελέχους του ΚΚΕ, Μιλητιάδη Πορφυρογέννη, θεωρήθηκε ρηξικέλευθη, καθώς πρότεινε την συμμετοχή του ΑΚΕΛ στην ΕΟΚΑ με στόχο να την ελέγξει. Η πρόταση απορρίφθηκε, αλλά στη συνέχεια και μετά που “φαγώθηκαν” οι Ζαχαριδιακοί, περιλαμβανόμενου και του Πορφυρογέννη, η νέα ηγεσία του ΚΚΕ την υιοθέτησε. Το ΑΚΕΛ δεν μπορούσε να αποδεχθεί τέτοια πρόταση, αλλά ούτε και ο Γρίβας θα δεχόταν μαζική προσχώρηση ακελικών στον αγώνα. Συμμετοχή, πάντως, Αριστερών στην ΕΟΚΑ υπήρχε, με την μορφή Οργάνωση Αριστερών Πατριωτών (Λυσσαρίδης, Κακογιάννης, Σαββίδης κλη).

Η συμμαχία με τον Μακάριο

Το τελευταίο κεφάλαιο φιλοδοξεί να ανοίξει την επιστημονική συζήτηση ως προς τη στάση του ΑΚΕΛ κατά την

περίοδο ’55-’59, φέρνοντας νέα στοιχεία, ως προς την πολιτική συμπεριφορά του ΑΚΕΛ τη συγκεκριμένη περίοδο. Το ΑΚΕΛ αισθανόμενο το φόβο της πολιτικής, αλλά και φυσικής εξόντωσης από την ΕΟΚΑ, την Δεξιά και τους Βρετανούς, οδηγείται σε μια σειρά από υποχωρήσεις. Ηγετικά στελέχη του ΑΚΕΛ φθάνουν στο σημείο να συζητούν ακόμη και αποδοχή των συνταγματικών προτάσεων Radcliffe και να αποδέχονται ακόμη και ανάμειξη του ΝΑΤΟ στις συζητήσεις για το Κυπριακό, εάν αυτό επρόκειτο να επιταχύνει τις διαδικασίες για λύση.

Όπως σημειώνει ο συγγραφέας, το ΑΚΕΛ ήταν διατεθειμένο να διανύσει μεγάλη απόσταση στο δρόμο των υποχωρήσεων φθάνει να απαλυσσόταν από την παρουσία της ΕΟΚΑ και να επανερχόταν το κόμμα σε καθεστώς νομιμοποίησης (μετά την απαγόρευση του κόμματος τον Δεκέμβριο του 1955). Το ΑΚΕΛ παρουσιάζεται να επιδίδει την εξασφάλιση της επιβίωσης του κόμματος και ενόψει τούτου εισήλθε στη λογική υποχωρήσεων.

Το ΑΚΕΛ, σύμφωνα με τον Κυριάκο Ιακωβίδη, είχε επαναιεραρχήσει τις προτεραιότητες του την περίοδο μετά την απαγόρευση του και αυτές οι προτεραιότητες ήταν πλέον διαφορετικές από αυτές της ΕΔΑ και του ΚΚΕ. Το αποτέλεσμα ήταν να διαμορφωθούν κραυγαλέες αντιθέσεις στις θέσεις της κυπριακής και ελληνικής Αριστεράς στο Κυπριακό: Ενδεικτικά, η ΕΔΑ ήταν ενάντια στην παύση του ένοπλου αγώ-

να, καθότι η δράση του Γρίβα και των ανταρτών του διατηρούσε το Κυπριακό ως ένα ανοικτό ζήτημα, δίνοντας την ευκαιρία στο κόμμα να επωφεληθεί ακόμη περισσότερο από τις εξελίξεις στο Κυπριακό. Αντίθετα, για το ΑΚΕΛ η συνέχιση του αγώνα της ΕΟΚΑ ήταν ένα διαρκές βάρος, αφού σήμαινε συνέχιση του μαρτυρίου της επιβίωσης, υπό το φόβο εξόντωσης από την ΕΟΚΑ. Υπό το φως των πιο πάνω παρατηρήσεων γίνεται κατανοητό ότι δεν είχε κανένα νόημα για το ΑΚΕΛ να επιμένει στο θέμα της μη παραχώρησης βάσεων ως προϋπόθεση λύσης, όπως επέμενε η ΕΔΑ, και γενικότερα δεν είχε κανένα νόημα το κόμμα της κυπριακής Αριστεράς να επιμένει σε οποιαδήποτε θέση η οποία θα έθετε προσκόμματα στη διαδικασία λύσης. Είναι αυτή η αναγκαιότητα για λύση στο Κυπριακό η οποία ευθύνεται για τη ριζική “μεταμόρφωση” του πολιτικού χαρακτήρα του ΑΚΕΛ.

Το κόμμα της κυπριακής Αριστεράς τις παραμονές της υπογραφής των Συμφωνιών Ζυρίχης Λονδίνου δεν έχει, σχεδόν, καμιά σχέση με το μαχητικό αντιιμπεριαλιστικό και φανατικό ενωτικό ΑΚΕΛ των αρχών της δεκαετίας του ’50. Όπως σημειώνει ο Κ. Ιακωβίδης, το ΑΚΕΛ των αρχών του ’59 είχε ήδη συμμαχήσει με τον παλιό εχθρό του (Μακάριο), ηγετικά στελέχη του είχαν εξετάσει ακόμη και αποδοχή αποικιοκρατικών σχεδίων και όσο για την αντιιμπεριαλιστική ρητορική, μάλλον ο Γρίβας είχε δίκαιο □

Τι σημαίνει για Τραμπ, Πούτιν, Ουκρανία και Βρυξέλλες η ήττα Ορμπάν*

Του Γιώργου Σκαφιδά

Οι κάλπες στην Ουγγαρία έκλεισαν· ο κύβος ερρίφθη· Μόσχα, Ουάσιγκτον και Βρυξέλλες επιχειρούν να «μεταβολίσουν» το τελικό αποτέλεσμα μιας αναμέτρησης που ίσως να είναι η πιο σημαντική του 2026, μαζί με τις επερχόμενες αμερικανικές Midterms για το Κογκρέσο.

Με καταμετρημένο το 45,7% των ψήφων, το Εθνικό Εκλογικό Γραφείο (NVI) εκτιμά ότι το Tisza θα κερδίσει 135 έδρες στην 199μελή Βουλή και θα εξασφαλίσει πλειοψηφία δύο τρίτων. Το κόμμα Fidesz του Ορμπάν αναμένεται να συγκεντρώσει 57 έδρες.

Καθώς επιβεβαιώθηκαν όσα προέβλεπαν οι δημοσκοπήσεις, ο Βίκτορ Ορμπάν, πρωθυπουργός της Ουγγαρίας από το 2010, υπέστη μια μεγάλη εκλογική ήττα την οποία πρόκειται όμως να «νιώσουν» και άλλοι πολλοί διεθνώς, πέραν του ιδίου.

Φίλος του Πούτιν αλλά και του Τραμπ, εχθρός των Βρυξελλών καθώς και του Ζελένσκι, MAGA πριν από το ίδιο το MAGA... ο Ορμπάν διεκδίκησε στις 12 Απριλίου μια νέα – κατά σειρά πέμπτη – πρωθυπουργική θητεία, εκπροσωπώντας πολιτικά όχι μόνον τον εαυτό του και το κόμμα του (Fidesz), αλλά και όλους εκείνους τους «μεγάλους» που τον στήριξαν.

Υπό αυτήν την έννοια, η ήττα του πρόκειται να προκαλέσει αναζωπυρωμένο προβληματισμό σε Μόσχα και Ουάσιγκτον. Ειδικά για την Ουάσιγκτον, αυτή η νέα εστία προβληματισμού ανακύπτει πια σε μια μάλλον δύσκολη περίοδο, λίγους μήνες πριν από τις κρισιμότητες ενδιάμεσες εκλογές του Νοεμβρίου για το Κογκρέσο και ενώ το κίνημα MAGA διχάζεται λόγω του πολέμου στο Ιράν, στη σκιά ενός ηγέτη όπως είναι ο Τραμπ τα ποσοστά του οποίου υποχωρούν πια στις δημοσκοπήσεις.

Για τους Τραμπ και Bavs, ο Ορμπάν ήταν ο «prox» που ως Δούρειος Ίππος κλόνιζε εκ των έσω την Ευρωπαϊκή Ένωση και το NATO. Και για τη Ρωσία του Πούτιν όμως από την άλλη πλευρά, ο Ορμπάν ήταν πολλή και χρήσιμη: εστία ευρωπαϊκού διχασμού, πηγή πληροφορησης (βλ. συνομιλίες Σιγάρτο – Λαβρόφ), φρένο για τη βοήθεια προς την Ουκρανία καθώς και επίμονο ανάχωμα στις αντιρωσικές ευρωπαϊκές κυρώσεις. Συν τοις άλλοις, ο Ορμπάν ήταν ο μακροβιότερος εθνοπατριώτης ηγέτης στην Ευρώπη και, ως εκ τού-

του, το «παράδειγμα» του λειτουργούσε ενισχυτικά υπέρ όλων εκείνων που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ομοϊδεάτες του. Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο, όλοι αυτοί οι ομοϊδεάτες κινδυνεύουν να χάσουν επιχειρήματα και σημεία αναφοράς τώρα που αυτό το «παράδειγμα» ξαφνικά ηττήθηκε στην κάλπη. Για όλους τους προαναφερθέντες λόγους, Ουάσιγκτον και Κρεμλίνο προφανώς θα προτιμούσαν ο Ορμπάν να έχει κερδίσει αυτές τις εκλογές, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι τώρα που έχασε δεν θα επιχειρήσουν να συνεργαστούν με τον νικητή των εκλογών και διάδοχό του στην πρωθυπουργία της Ουγγαρίας, τον Πέτερ Μάγιαρ και το δικό του κόμμα, το Tisza, έναν

κεντροδεξιό, ευρωπαϊστή πολιτικό ο οποίος όμως προέρχεται κι αυτός από το Fidesz του Ορμπάν.

«Ο Τραμπ θα μπορούσε σύντομα να χάσει τον καλύτερό του φίλο στην Ευρώπη», έγραφε το CNN δυο 24ωρα πριν από τις ουγγρικές εκλογές της Κυριακής. Η πλευρά Τραμπ το είχε αντιληφθεί εδώ και καιρό ότι όντως υπήρχε ένα τέτοιο ενδεχόμενο· γι' αυτό και έσπευσε να πάρει ανοιχτά θέση στο πλευρό του Βίκτορ Ορμπάν κατά την προεκλογική περίοδο.

Ο υπουργός Εξωτερικών Ρούμπιο και ο αντιπρόεδρος Bavs, δύο από τα πλέον κορυφαία στελέχη της αμερικανικής κυβέρνησης, δεν περιορίστηκαν σε δηλώσεις στήριξης όπως ο Τραμπ. Με-

τέβησαν οι ίδιοι στη Βουδαπέστη κατ' εντολή του Αμερικανού προέδρου, ο μεν Ρούμπιο τον περασμένο Φεβρουάριο, ο δε Bavs μόλις λίγα 24ωρα πριν από τις εκλογές. Από το έδαφος της Ουγγαρίας την οποία επισκέφθηκε προ ημερών, ο Αμερικανός αντιπρόεδρος κατηγορήσε τις Βρυξέλλες ότι επιχειρούν να παρέμβουν στην εκλογική διαδικασία. Εάν κοιταζόταν στον καθρέπτη ωστόσο, ο Τζέι Ντι Bavs θα έβλεπε όχι άλλους, αλλά τον εαυτό του να κάνει εκστρατεία υπέρ ενός ξένου πολιτικού σε μια ξένη χώρα.

Η πλευρά Τραμπ προώθησε τον Ορμπάν όχι σαν ξένο, αλλά σαν κάποιον που είναι πολιτικά δικός της. Κι όχι άδικα. Ο Ορμπάν υπήρξε «πρότυπο» για τη δεξιά πτέρυγα του αμερικανικού Ρεπουμπλικανικού κόμματος και το MAGA κίνημα. Κάποιοι από τους αρχετυπικούς κήρυκες των MAGA αξιών και των αντι-woke αφηγημάτων είδαν στην «ανελεύθερη δημοκρατία» του ένα μοντέλο εφαρμοσμένης εξουσίας το οποίο θέλησαν να κοπιάρουν. Ο Ορμπάν βρέθηκε έτσι να είναι πιο κοντά στους ακτιβιστές του αμερικανικού Ρεπουμπλικανικού κόμματος από κάθε άλλον Ευρωπαίο ηγέτη.

Η τελευταία φορά που ηττήθηκε σε βουλευτικές εκλογές στην Ουγγαρία ήταν πριν από ακριβώς 20 χρόνια, το 2006. Τότε είχε χάσει οριακά, με διαφορά σχεδόν μίας ποσοστιαίας μονάδας. Δύο δεκαετίες μετά, υπέστη μία νέα ήττα. Η αποχώρησή του από την εξουσία δεν θα είναι εύκολη. Έπειτα από 16 συναπτά έτη στην πρωθυπουργία, προφανώς ελέγχει πρόσωπα και μηχανισμούς που αναμένεται να κάνουν το προσεχές διάστημα δύσκολη (πολιτικά μιλώντας) τη ζωή του διαδόχου του, Πέτερ Μάγιαρ.

Ανεξάρτητα από όσα μπορεί να ακολουθήσουν σε πρακτικό επίπεδο, είναι γεγονός ότι η πλευρά του Ορμπάν υπέστη την Κυριακή ένα βαρύ πλήγμα. Οι Βρυξέλλες, ο Ζελένσκι, ο Τουσκ κ.ά. έχουν τώρα έναν νέο σημαντικό λόγο να χαμογελούν. Ο Τραμπ και ο Πούτιν από την άλλη πλευρά, δεν πήραν ακριβώς το αποτέλεσμα που ήθελαν, αλλά θα επιχειρήσουν να προσαρμοστούν. Υπό αυτήν την έννοια, το παιχνίδι δεν τελείωσε. Απλώς μπαίνει σε μια νέα φάση... ☐

*πηγή κειμένου ιστοσελίδα «Άμυνα και Διπλωματία»

Απόσπασμα από το βιβλίο
του Άρη Κωνσταντινίδη
«Η αρχιτεκτονική της αρχιτεκτονικής»
(Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης).

“

Το μυαλό μου δεν σταμάτησε ποτέ να «δουλεύει» και να παίρνει στροφές. Και το χέρι (-από κοντά) σημείωνε, στο όποιο χαρτί έβρισκε πρόχειρο μπροστά του, ό,τι δεν έπρεπε να ξεχαστεί, γιατί ήτανε σχετικό με την επαγγελματική μου απασχόληση. Κι όπως δηλ. Ο νους μου (-και όλη μου η ψυχή) ήτανε πάντα (-και πιο πολύ) για την αρχιτεκτονική, μαζί και για ό,τι άλλο μπορούσε να έχει κάποια σχέση μαζί της. Κι όποτε, όπου κι αν βρισκόμουν, ακόμα και όταν σκαρφάλωνα σε κάποιο βουνό ή όταν έκανα κάποιο μακροβούτι στη θάλασσα (-κι as μοιάζει αυτή η δεύτερη περίπτωση κάπως παράξενη...), έπρεπε να έχω μαζί μου ένα σημειωματάριο και ένα μολύβι. Και που τα δυο αυτά «σύ-νεργα» τα έβαζα και στο προσκέφαλό μου όταν πήγαινα τις νύχτες για ύπνο. Γιατί τότες ήτανε, δα, που μου έρχονταν...οι εμπνεύσεις. Που να μην μπορεί να με πάρει ο ύπνος

ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Ο Άρης Κωνσταντινίδης
(ο πετεινός δίπλα του είναι έργο της συζύγου
του, γλύπτριας Ναταλίας Μελά)

Ο στοχαστής αρχιτέκτονας

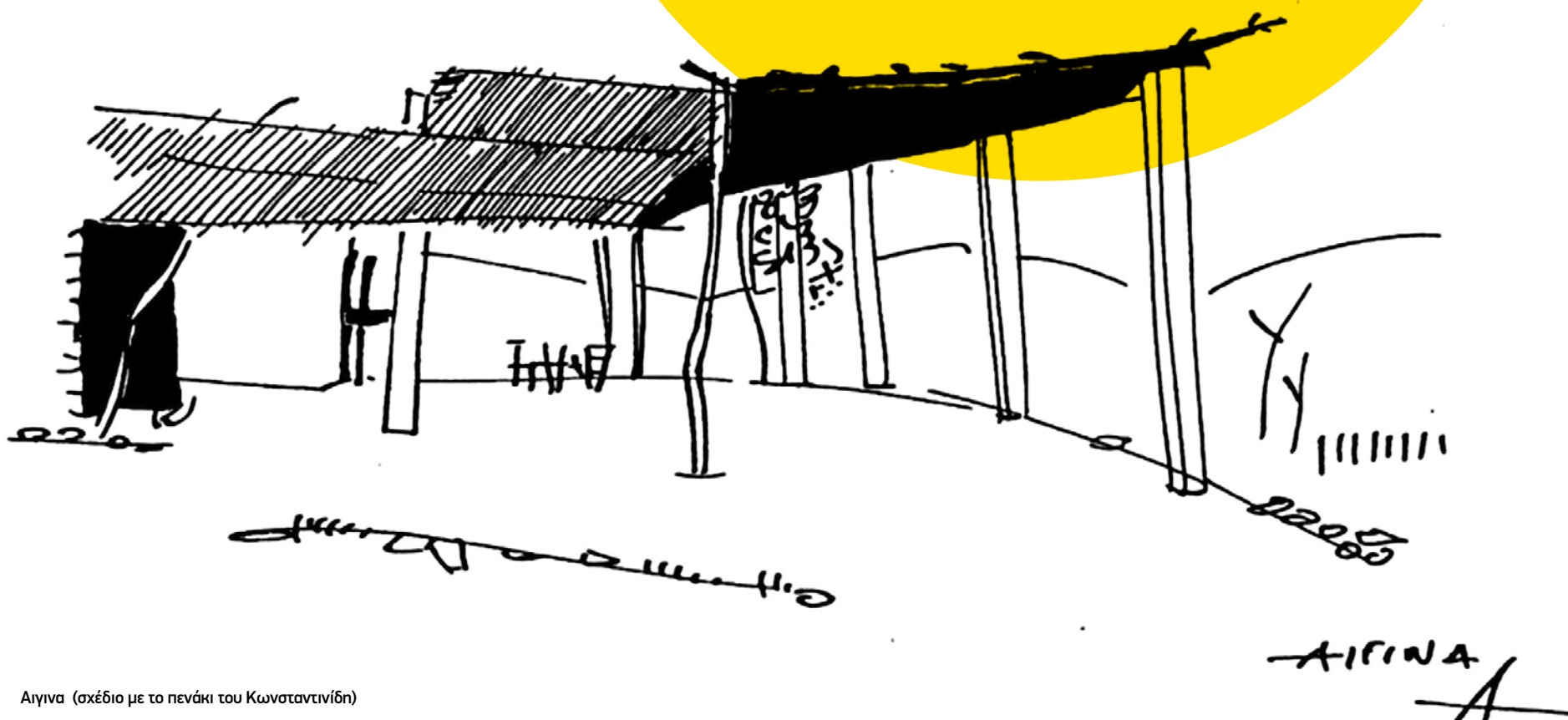
Ανήκει στους μεγάλους Έλληνες της μεταπολεμικής Ελλάδας. Στους Έλληνες εκείνους που αφουγκράστηκαν το χώμα που τους γέννησε, που συνέδεσαν τις πνευματικές αξίες αυτής της ηλιογέννητης χώρας με την δουλειά τους, που φύτεψαν απολλώνιο φως στο πέρασμα τους, που είδαν την εφήμερη παρουσία τους ως αποστολή και χρέος, που στο κάθε τι απέριττο έδωσαν διαστάσεις οράματος, που στο κάθε τι μεγαλοπρεπές παραχώρησαν αιώνιο σχήμα, που είδαν την ίδια τους τη ζωή ως «δοχείο ζωής» για τους υπόλοιπους συνανθρώπους τους. Αυτός ήταν ο αρχιτέκτονας Άρης Κωνσταντινίδης. Ένας μεγαλοπρεπής άνθρωπος. Ένας αριστοκράτης Έλληνας. Το είδος που σπανίζει στις μέρες μας...

Ο Κωνσταντινίδης ήταν ένας άνθρωπος και ένας αρχιτέκτονας διαφορετικός από όλους τους άλλους. Αθλιώτικος από το πλήθος της εποχής του. Θα μπορούσε να ήταν και πεζογράφος ή και ποιητής. Έγινε όμως ποιητής των υλικών. Το ίδιο ήταν. Στη θέση των λέξεων χρησιμοποιούσε την πέτρα, το σίδηρο, το ατσάλι, το μπετόν. Πριν μπει στο γυαλί της κατασκευής διάβαζε Παπαδιαμάντη και Σοθωμό, γιατί έκτιζε με λογισμό και μ' όνειρο. Γιατί στα κτίσματα του ήθελε να εντάξει πνευματικό και φυσικό περιβάλλον. Ήθελε τα κτίσματά του να ανταποκρίνονται στο κλίμα της χώρας του και στις συνήθειες της ζωής. Δεν τα ξεχώριζε από την ελληνική φύση. Στις δημιουργίες του μετουσίωνε τον λόγο του Περικλή Γιαννόπουλου, «ο βίος των Ελλήνων είναι υπαίθριος», σε αρχιτεκτονική πράξη. Ίσως για αυτό ότι έκτιζε δεν το ονόμαζε κτίσμα, αλλά «Δοχεία Ζωής».

Ο Κωνσταντινίδης δρούσε ως περιηγητής, ζωγράφος, ακόμη και ως δημοσιογράφος. Πάντα είχε πάνω του χαρτί και μοθύβι να αποτυπώνει τις σκέψεις του μήπως και ξεχαστούν. Ακόμη και στο κρεβάτι του, για τις ώρες εκείνες που το μυαλό του δεν τον άφηνε να κοιμηθεί και τον κρατούσε ξάγρυπνο. Γύριζε την Ελλάδα να «προσκυνήσει» την λαϊκή αρχιτεκτονική, τα σπίτια των απλών ανθρώπων, τα «θεόχτιστα» όπως τα αποκαλούσε. Τα χάραζε με το πενάκι του σ' ένα χαρτί όχι για να τα ξεπατικώσει, αλλά για να τα εκσυγχρονίσει, εντάσσοντας τα στον δικό του αρχιτεκτονικό δρόμο.

Κάπως έτσι πορευμένος ο Κωνσταντινίδης έφερε τη ζωή του στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Εποχή που η Ελλάδα κατακλυζόταν από το μεταμοντέρνο. Που το κτίσμα δεν αντιπροσώπευε το γούστο και την αρχοντιά, αλλά το υπερκαταναλωτικό εφήμερο. Το επιδειξιμανές. Ό ίδιος μια μεγάλη αλήθεια βρέθηκε να ασφυκτιεί στο ψεύτικο. Η αυθεντία και οι ιδέες του δεν είχαν πλέον περάσματα. Αντί του συμβιβασμού, προτίμησε το τιμιότερο. Προτίμησε να περάσει μόνος του στην αιωνιότητα. Ο Άρης Κωνσταντινίδης ήταν ένας στοχαστής αρχιτέκτονας. Ήταν ένας μεγάλος Έλληνας...

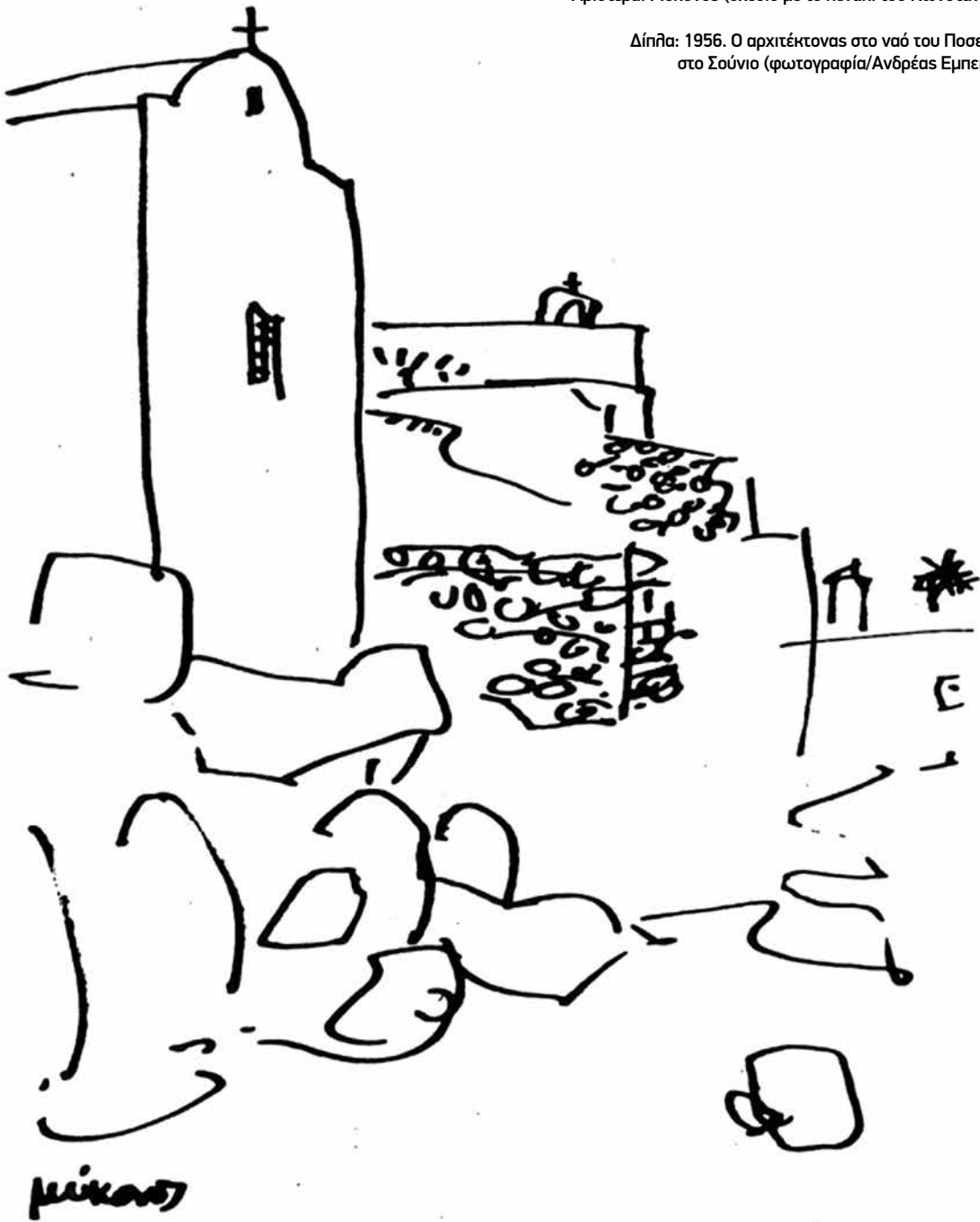
Στέλιος Παρασκευόπουλος

Αίγινα (σχέδιο με το πενάκι του Κωνσταντινίδη)

Αριστερά: Μύκονος (σχέδιο με το πενάκι του Κωνσταντινίδη)

Δίπλη: 1956. Ο αρχιτέκτονας στο ναό του Ποσειδώνα στο Σούνιο (φωτογραφία/Ανδρέας Εμπειρικός)

ΑΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Χάθηκε το όραμα*

-Υπήρξε σκληριά για σας η ενασχόλησή σας με την αρχιτεκτονική;

Σκληράβι είμαστε γενικότερα: σκληράβι των εμμονών μας. Μόνο που η σκληριά έχει κι ενδιαφέρον. Περιέχει την επιθυμία να ελευθερωθείς. Νομίζω ότι η ελευθερία είναι κάτι που ανθεί μέσα στη σκληριά.... Όταν ήμουν μικρός, μου άρεσε πολύ να παρατηρώ τις μπουγάδες απλωμένες στις αθάνες, στις ταρατσές των σπιτιών.

-Γιατί;

Ήταν τρομερά ενδιαφέρον θέαμα. Είχαν κάτι θεατρικό, αλλά και αποκαλυπτικό. Παρατηρώντας τα ρούχα, τις πετσέτες, τα υφάσματα, τις μυρωδιές τους, ανακάλυπτες τους ανθρώπους. Διέκρινες την καταγωγή τους, την τάξη τους, τις συνήθειες τους, τη ζωή τους. Για μένα οι μπουγάδες ήταν το γούστο των ανθρώπων απλωμένο, οι επιλογές τους κρεμασμένες σε δύο μανταλάκια, έκθετες. Η έκθεση του εαυτού μας στη θέα των άλλων. Σήμερα πιο σπάνια βλέπει κανείς μπουγάδες απλωμένες. Και πιο σπάνια ανθρώπους ελεύθερους. Η τεχνολογία επινόησε το αυτόματο πλύσιμο και το στέγνωμα...του εαυτού μας. Για να

αποφεύγουμε την έκθεση. Γιατί η έκθεση του εαυτού μας θέλει δύναμη. Και δεν την έχουμε δυστυχώς.

-Στην Ελλάδα ποια στοιχεία πρέπει να λάβει υπόψη του ο αρχιτέκτονας;

Το φως! Η Ελλάδα έχει τον ήλιο όταν βρίσκεται στο ζενίθ του. Γι' αυτό έχει κι αυτό το δυνατό φως. Ότι συμβαίνει στην Ελλάδα είναι πιο διαυγές, καθαρότερο απ' αλλού. Η Ελλάδα είναι ο πιο φυσικά ισορροπημένος τόπος.

-Εσείς θα μπορούσατε να κάνετε αρχιτεκτονική -να χτίσετε- κάπου αλλού εκτός Ελλάδας;

Οπουδήποτε, αρκεί να μελετούσα πριν τις τοπικές συνθήκες. Η αρχιτεκτονική πρέπει να φυτρώνει σαν ένα δέντρο και να γίνεται ένα με το τοπίο.

-Τι θα προτείνατε να διαβάσει ένας νέος αρχιτέκτονας;

Κατ' αρχήν, Παπαδιαμάντη. Μετά Καβάφη και Σολωμό. Πώς να χτίσεις σπίτια αγνοώντας τον Σολωμό; Αυτά τα πράγματα, βέβαια, τα μαθαίνεις μόνος σου. Δεν στα μαθαίνει το Πολυτεχνείο. Κι εγώ σπούδασα, αλλά δεν περιορίστηκα μόνο σ' αυτό. γυρνούσα στους δρόμους, συνάντησα τη ζωή και μετρήθηκα μαζί της.

Τον σύγχρονο Έλληνα το μόνο που τον ενδιαφέρει είναι το αυτοκίνητο, η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, να πηγαίνει στις ταβέρνες και τα μπαρ και να φαντάζεται το σπίτι του σαν αυτά που βλέπει στα περιοδικά. Από μέσα του δεν βγαίνει τίποτα πια. Κάποτε ήταν αλλιώς τα πράγματα; Κάποτε σ' αυτόν τον τόπο οι άνθρωποι είχαν πράγματα μέσα τους που, βγάζοντας τα στην επιφάνεια, δημιουργούσαν...

-Πέστε μου ένα δημιούργημα αυτών των ανθρώπων;

Αυτό που αξίζει είναι η ανώνυμη αρχιτεκτονική. Η λαϊκή ανώνυμη αρχιτεκτονική. Ήταν η πιο σωστή αρχιτεκτονική και η πιο ελληνική. Όταν ήρθαν οι πρόσφυγες έχτισαν τα σπίτια τους με το τίποτα. Υπήρχε όμως μια ομοιομορφία. Η αυλή, το δωμάτιο και το υπόστεγο. Σοφή αρχιτεκτονική. Αν δείτε, αυτή είναι η αρχιτεκτονική των παλατιών στην Κνωσό, στις Μυκήνες και τη Φαιστό. Μια αρχιτεκτονική που συναντάμε στις Μυκήνες. Χωρίς να το ξέρουν έκαναν μια αρχιτεκτονική ελληνική. Θα ρωτήσετε πως...πως; Τους ενέπνευσε το τοπίο. Το υπόστεγο είναι αναγκαίο, κρατάει μακριά τον ζεστό ήλιο το καλοκαίρι. Ο ίδιος ο ήλιος το χειμώνα χαμηλώνει και μπαίνει και ζεσταίνει το παγωμένο δωμάτιο.

-Και η αυλή;

Στην Ελλάδα «ο βίος είναι υπαίθριος». Το πιο σημαντικό απ' όλα όμως είναι η σύλληψη του υποστεγού. Το υπόστεγο έχει πια καταργηθεί. Σπάνια το συναντάμε. Εδώ κινδυνεύουμε να καταργηθούμε ως χώρα, ως πολιτισμός, το υπόστεγο μας μάρανε; Γιατί όλη αυτή η κατάργηση; Όλη αυτή η έκπτωση; Ίσως γιατί έχουμε διαφθαρεί. Αυτό βέβαια δεν είναι μόνο ελληνικό σύμπτωμα. Μάλλον είναι παγκόσμιο. Σε μας όμως γίνεται πιο οδυνηρό γιατί, σχετικά με τους υπόλοιπους Ευρωπαίους, είμαστε πιο καλλιιεργημένοι από τη φύση μας. Κουβαλάμε κάτι από τους αρχαίους μέσα μας και είμαστε μεσογειακοί.

-Νιώθετε συγγένεια με τον Πικάσο;

Μόνο με τον Σολωμό νιώθω συγγένεια.

-Γιατί τόσο απόλυτος;

Επιτρέψτε μου να είμαι απόλυτος. Αυτό με σώζει. Τουλάχιστον, να είμαι απόλυτος στις συγγενειές μου.

-Γιατί ειδικά ο Σολωμός;

Τα είχε πει όλα. «Με λογισμό και μ' όνειρο», έλεγε

Οικία διακοπών στην Ανάβυσσο.
Έργο Α. Κωνσταντινίδη

στους στοχασμούς του. Έλεγε υπάρχουν δύο φλότητες: Μια στο νου και μια στην καρδιά».

Δυστυχώς η ζωή μας έχει γεμίσει περιττά. Πολύ φοβάμαι ότι σε λίγο θα είναι περιττή και η ίδια η ζωή. Θα γεννιόμαστε για να πεθάνουμε. Θα καλούμεθα να κάνουμε απλώς μια φυσική λειτουργία για να μην ταραχθεί η ισορροπία της φύσης.

-Ζούμε, λέτε, σε μια εποχή που έχει χαθεί το όραμα;

Ναι αυτό είναι το κακό που μας βρήκε. Γιατί στη ζωή κάτι πρέπει να πιστεύεις και κάτι ν' αγαπάς. Αλλιώς, δεν υπάρχει σωτηρία. Πολύ φοβάμαι ότι αυτά είναι πράγματα που αρχίζουν να εκλείπουν. Κάποτε υπήρχε επαφή κι αγάπη. Δίναμε το χέρι ο ένας στον άλλον και ήξερες με ποιον έχεις να κάνεις. Δεν χρειαζόμαστε πια τον δι-

ηλάνό μας για να κάνουμε κάτι.

Στεναχωριέμαι αφάνταστα. Παλιά υπήρχαν μερικοί φίλοι, συναντιόμασταν στο Μπραζίλιαν, στη Βουκουρεστίου, τα λέγαμε. Τώρα ο καθένας σπíti του, στην τηλεόραση μπροστά. Αυτή είναι η παρέα του. Δεν ανοίγει ούτε τα παράθυρα. Η τηλεόραση είναι το μόνο του παράθυρο στον κόσμο. Δεν βλέπόμεστε πια, αυτή είναι η απώλεια.

-Εσείς πως αντιμετωπίζετε αυτήν την μοναξιά;

Κάθομαι πάνω απ' το τηλέφωνο, ν' ακούσω μια φωνή φιλική, να πω λίγα λόγια. Ή βγαίνω στον δρόμο και μιλώ με τα κτήρια με τις ώρες. Φοβάμαι ότι έχω μαζέψει πολλές σκέψεις στο μυαλό μου και δεν έχω που να τις ξεφορτώσω. Άστε που οι σκέψεις είναι καλές, φρέσκες. Με τον

καιρό, αν δεν τις στείλεις να συναντήσουν άλλες σκέψεις, αρχίζουν και μυρίζουν άσχημα. Και δεν υπάρχει χειρότερο πράγμα από σκέψεις που έληξε η ημερομηνία τους χωρίς να βρεις άλλο μυαλό να τις αρπάξει. Σηκώνομαι το πρωί και νιώθω όλο και πιο βαρύς. Δεν γνωρίζω αν πρόβλεψα τα θέματα ν' αντέξουν αυτές τις σκέψεις. Μπορεί και να βυθιστώ για πάντα από τις πολλές σκέψεις. Άλλες φορές λέω ότι ίσως ελευθερωθείς αν μ' έναν απότομο τρόπο διακόψεις τη φυσική ισορροπία.

-Θα ήταν μια πρόκληση για σας να ρίξετε ό,τι δεν σας αρέσει αρχιτεκτονικά στην Αθήνα και να φτιάξετε ό,τι θέλετε στη θέση του;

Όχι. Θα έπρεπε να τα γκρεμίσω και να την ξαναχτίσω πάλι από την αρχή. Αλλά γκρεμίζοντας την Αθήνα, δεν γκρεμίζεις

και τους ανθρώπους που την κατοικούν. Οι επιζήσαντες θα είναι πάλι το πρόβλημα.

-Νιώθετε αποτυχημένος;

Ευτυχής θα έλεγα.

-Γιατί;

Πρόλαβα να διαπιστώσω ότι η απώλεια του παρελθόντος μας είναι η πρώτη κοινωνική αυτοκτονία μας.

-Πέστε μου μια συνοικία της Αθήνας που αγαπάτε

Τα Αναφιώτικα.

-Γιατί;

Γιατί τα σπίτια δεν έχουν χτιστεί από αρχιτέκτονες. ☹

*Η συνέντευξη του Άρη Κωνσταντινίδη δόθηκε στην εφημερίδα «Το Βήμα» και στον Θανάση Λάλα, τον Σεπτέμβριο του 1993.

Άρης Κωνσταντινίδης

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1913 και σπούδασε στη Γερμανία στο Πολυτεχνείο του Μονάχου από το 1931 μέχρι και το 1936. Μετά τις σπουδές του επέστρεψε στην Αθήνα όπου εργάστηκε στην Πολεοδομική Υπηρεσία (1938 – 1942). Υπήρξε προϊστάμενος του τμήματος Μελετών του Οργανισμού Τουρισμού (1957 – 1967) και αργότερα (1975 – 1978) διετέλεσε ειδικός σύμβουλος.

Δίδαξε ως επισκέπτης καθηγητής στο Πολυτεχνείο της Ζυρίχης. Εκλέχθηκε επίτιμος διδάκτωρ της Πολυτεχνικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και έκτακτο μέλος της Βαυαρικής Ακαδημίας Καλών Τεχνών του Μονάχου. Έγραψε πολυάριθμα άρθρα και βιβλία, ενώ το πλούσιο αρχιτεκτονικό του έργο παρουσιάστηκε σε αρκετές εκθέσεις, σε βιβλία και σε περιοδικά στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

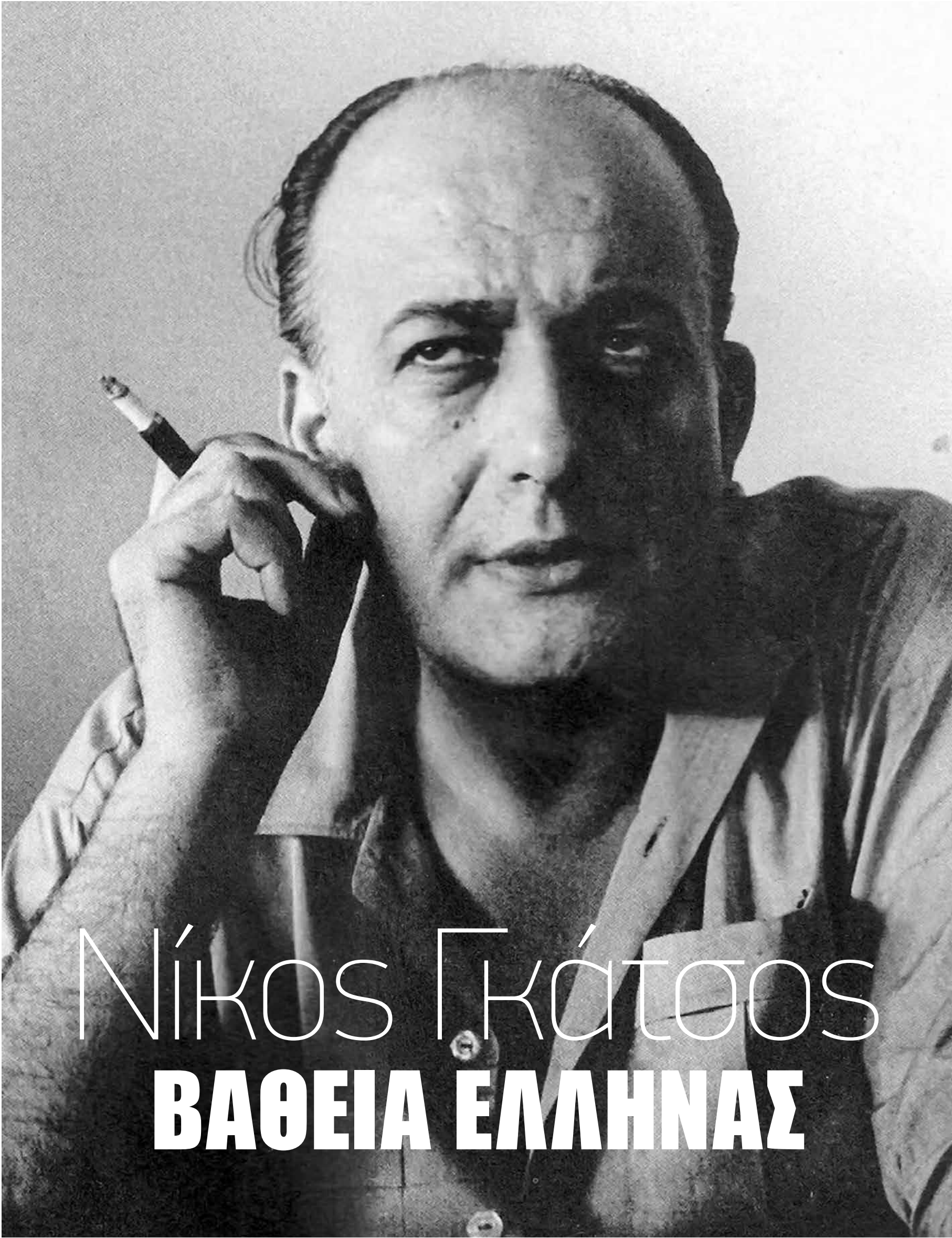
Το ενδιαφέρον του Άρη Κωνσταντινίδη, που ήταν επικεντρωμένο στη δημιουργία μιας σύγχρονης αρχιτεκτονικής που να πηγάει από τις ανάγκες του τόπου του, τον οδηγεί στη μελέτη της ανώνυμης αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα και τη δημοσίευση τριών βιβλίων, όπου αναλύει συγκεκριμένα παραδείγματα ανώνυμης αρχιτεκτονικής. Τα κυριότερα βιβλία του είναι: «Δυο χωριά από την Μύκονο», «Τα παλιά αθηναϊκά σπίτια», «Σύγχρονη αθηναϊκή αρχιτεκτονική», «Μελέτες και κατασκευές» και τα «Θεόχτιστα», το τελευταίο βιβλίο του αρχιτέκτονα.

Η υλοποίηση των ιδεών του Κωνσταντινίδη πραγματοποιείται μέσα από την κατασκευή μιας σειράς δημόσιων κτιρίων, καθώς και ιδιωτικών κτιρίων μικρότερης κλίμακας. στα δημόσια έργα του ανήκουν: α) τα συγκροτήματα εργατικών πολυκατοικιών στη Νέα Φιλαδέλφεια, στον Άγιο Ιωάννη Ρέντη, στο Ηράκλειο Κρήτης κ. ά., β) η σειρά ξενοδοχείων του ΕΟΤ «Ξενία» στην Άνδρο, Καλαμπάκα, Μύκονο, Ολυμπία κ.ά., γ) αλλά και τα αρχαιολογικά μουσεία Ιωαννίνων και Κομοτηνής. Έργα του Άρη Κωνσταντινίδη είναι επίσης το περίπτερο του ΕΟΤ στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης, το συγκρότημα που εξυπηρετεί το αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου, καθώς και ιδιωτικές κατοικίες όπως η μονοκατοικία του διπλωμάτη και τεχνοκρτικού Αλέξανδρου Ξύδη στο Παγκράτι, η οικία διακοπών στην Ανάβυσσο και η οικία και το εργαστήριο του ζωγράφου Γιάννη Μόραλη στην Αίγινα. Επίσης σχεδίασε τον τάφο του Γιώργου Σεφέρη στο Α΄ Νεκροταφείο Αθηνών.

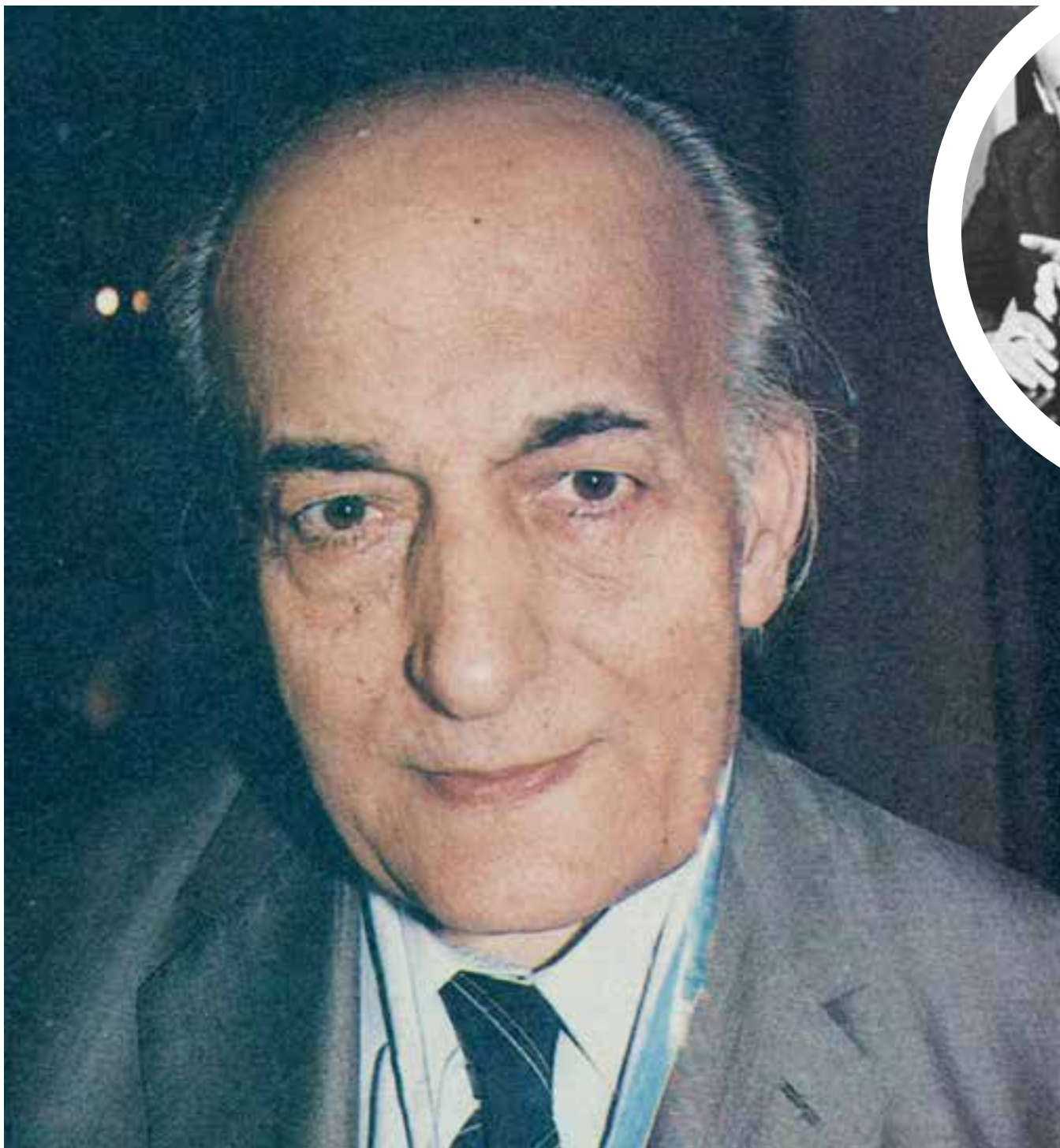
Η αρχιτεκτονική του Άρη Κωνσταντινίδη στηρίζεται στην άνεση αλλά και τη λειτουργικότητα των χώρων, την ορθολογική διάταξη της κάτοψης, την ένταξη στο περιβάλλον, την κατασκευαστική αρτιότητα και την ιδιαίτερη ανάδειξη κάθε κατασκευαστικού υλικού. Διαμορφώνει μια σαφή αρχιτεκτονική γλώσσα, μέσα από την οποία χτίζει «Δοχεία Ζωής», όπως ορίζει ο ίδιος ο Κωνσταντινίδης τα έργα του. Στην προσωπική του ζωή παντρεύτηκε την γλύπτρια Ναταλία Μελά (εγγονή του μακεδονομάχου Παύλου Μελά και της Ναταλίας Δραγούμη) και μαζί απέκτησαν δυο παιδιά, τον Δημήτρη και την Αλεξάνδρα. ☹

Λίγο στάρι για τις γιορτές, λίγο κρασί για τη θύμηση, λίγο νερό για τη σκόνη

ΝΙΚΟΣ ΚΑΤΣΟΣ
ΒΑΘΕΙΑ ΕΛΛΗΝΑΣ

Πάει ο καιρός
που ήταν ο κόσμος
δροσερός
και κάθ' αυγή
ξεκινούσε μια πηγή
για να ποτίσει
όλη τη γη.

Από τον Οδυσσέα Ελύτη*

Τα χρόνια εκείνα η Αθήνα δεν είχε νερό μήτε δωρεάν παιδεία. Είχε όμως μια Φωκίωνος Νέγρη σε πρωτόγονη κατάσταση, με πολλούς ήχους νερών και πολλές κρυφές πρασινάδες. Εκεί κάπου, λίγο μετά τα μεσάνυχτα, μπορούσες να συναντήσεις τον Νίκο Γκάτσο και να βοητάρεις μαζί του, συζητώντας για ποίηση, ως το πρωί. Που βέβαια, εάν ήταν Σαββάτο, εκείνος βρισκότανε κιόλας στη Δευτέρα. Τόσο ανεξήγητα πανέτοιμος μας είχε φτάσει στα δεκαοχτώ του από την Ασέα της Αρκαδίας. Με πλήρη εξάρτηση: με τους Έλιοτ και τους Λόρκα, τους Κάφκα και τους Σαρτρ. Χώρια βέβαια τη δημοτική παράδοση, που, αυτή, κυκλοφορούσε στο αίμα του και αναπνδούσε πίσω από κάθε του κρίση, κάθε του αντίδραση, αρκεί να πατούσες το κουμπί στην κατάλληλη στιγμή. Το τι μυριάδες τσιγάρα και καφέδες καταναλώθηκαν αργότερα, λίγο πιο πάνω, στο τέρμα της οδού Σπετσών όπου βρισκότανε το μικρό του σπίτι, το τι ολονυχτίες εξαντλητικές διαδέχονταν η μία την άλλη στα χρόνια της 4ης Αυγούστου ή

της Γερμανικής Κατοχής ή του Εμφυλίου, με συνεχή ανεβοκατεβάσματα Σολωμών και Καβάφηδων, Βαλερύδων και Ελνιούρδων, δεν περιγράφεται...

...Κάπου εκεί κοντά, σ' έναν τέτοιο τρόπο αντίληψης συναντηθήκαμε πριν από μισόν περίπου αιώνα με τον Νίκο Γκάτσο. Τα χρώματα ίσαμε σήμερα δεν ξεβάψανε. Κοντά στο μόχθο του για τον επιούσιο, είναι περίεργο αλλιά κάποτε ο άνθρωπος επιμένει να μοχθεί και για κάτι επιπλέον ακόμη. Όσο μάλλον λιγότερο απαραίτητος μοιάζει ο λόγος που τον ωθεί τόσο πιο ακατανόητο βρίσκουμε το φαινόμενο. Και ας είναι αυτό, ίσως, το μοναδικό γνώρισμα της ευγένειάς του.

Έχω δει τον Νίκο Γκάτσο να εξαναγκάζει σε αναβολή προεμίρες και να ξημερώνεται για μια λέξη. Όχι καν λέξη σε ποιητικό κείμενο· σε απλό θεατρικό διάλογο, προορισμένον να διαρκέσει μερικά δευτερόλεπτα. Τι μπορεί να σημαίνει μια τέτοιου είδους επιμονή; Ευσυνειδησία; σχολαστικότητα; αίσθηση ευθύνης; μανία της τελειότητας; Ερευνήστε στα εδάφη του Διονυσίου Σολωμού για να βρείτε το μυστικό. Και να εξηγήσετε την ολιγογραφία του.

Εμείς τη δημοτική γλώσσα και την παράδοση τις εκμάθαμε. Σιγά σιγά και με πολλύν κόπο. Εκείνος τις βρήκε μέσα του, έτοιμες, μαζί με τα τραγούδια των προγόνων του, τις αφομοίωσε μαζί με «το γάλα της μητρός του», που θα 'λεγε ο Σολωμός.

Ο Νίκος Γκάτσο, που δεν προσπάθησε ποτέ του να διορθωθεί, θέλω να πω ν' απαλείψει ακατανόητες λογικά συνήθειες ή έξεις, για να ευθυγραμμισθεί με ό,τι αποτελεί την «κοινή αντίληψη». Κι ευτυχώς. Εκατομμύρια ιδιοφυών ανθρώπων χάνουν την ταυτότητά τους «καθ' οδόν». Γιατί; Να μην κακοχαρακτηρισθείς από τους κουτούς, αξίζει τόσο που να καταθέτεις στα πόδια τους την ευφυΐα σου;

Με τον Νίκο Γκάτσο συνδέθηκα και συμπορεύτηκα, επειδή κι εκείνος, πίσω από τα χαμόγελα και τις μελωδίες, είχε ακούσει τη φωνή που κηρύττει και στις παραμονές του θανάτου και πάνω από τις καταιγίδες. ☐

*ολόκληρη η αναφορά για τον Νίκο Γκάτσο δημοσιεύεται στο βιβλίο του Οδυσσέα Ελύτη «Εν Λευκώ», που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις ΙΚΑΡΟΣ.

Μια Παναγιά
μια αγάπη μου
έχω κλείσει
σ' ερημοκλήσι
αλαργινό.
Κάθε βραδιά
της καρδιάς την πόρτα
ανοίγω
δακρύζω λίγο και
προσκυνώ.

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

Γράφουν:*
Π.Δ. Μαστροδημήτρης
Πέγκυ Κουνενάκη

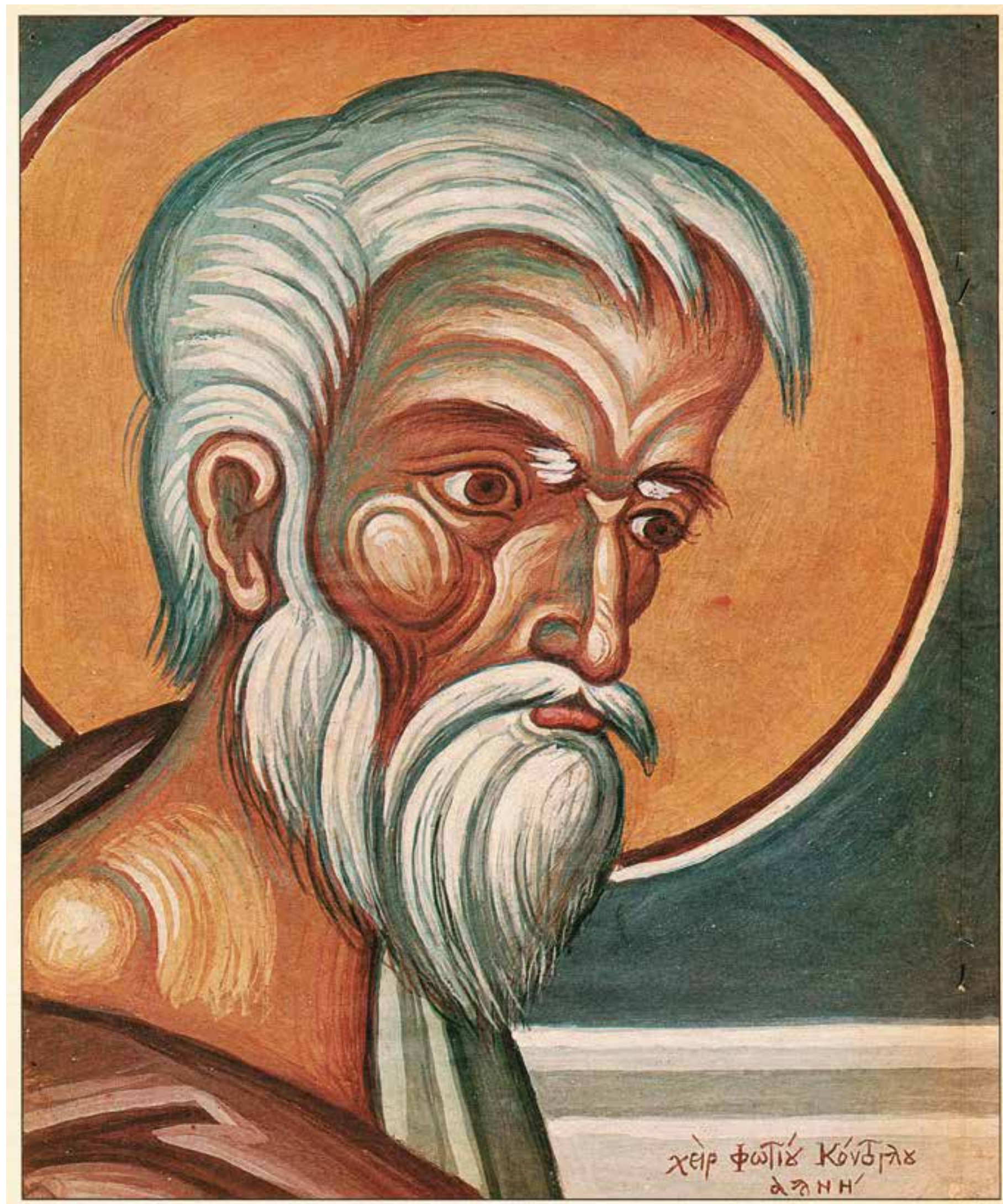
Τα ελληνικά λογοτεχνικά φανερώματα της δεκαετίας 1920 – 1930 κυριαρχούνται από το καταθλιπτικό πνεύμα της διάλυσης ως προς το περιεχόμενο και τη μορφή, γεγονός ευεξήγητο αν αναλογιστούμε τις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις της περιόδου του Μεσοπολέμου στη χώρα μας, αλλά και διεθνώς. Οι περισσότεροι Έλληνες λο-

γοτέχνες έβλεπαν τις λαμπρές ελπίδες του Ελληνισμού να οδεύουν προς την καταστροφή μέσα στο λιμάνι της Σμύρνης και εξέφραζαν την αδυναμία τους να συγκροτήσουν και να προβάλουν με το έργο τους ένα εθνικό όραμα.

Η εμφάνιση, ωστόσο, ορισμένων νέων δημιουργών στον λογοτεχνικό στίβο εξεικόνισε εύγλωττα την ανάγκη

της ανανέωσης σχημάτων και αντιλήψεων, αποτελώντας τον προάγγελο της μεγάλης στροφής που πραγματοποίησε η λεγόμενη γενιά του '30. Κεντρική θέση σ' αυτό το μεταίχμιο κατέχει μία από τις σημαντικότερες προδρομικές παρουσίες, ο πεζογράφος και αγιογράφος Φώτης Κόντογλου (Αίβαλί 1895 – Αθήνα 1965). Η λογοτεχνική του παραγωγή, πρωτότυ-

πη και μεταφραστική, οι απόψεις για την Τέχνη που διατυπώνει στους προλόγους των έργων του και το ιδιότυπο προσωπικό του ύφος σηματοδοτούν μια μεγάλη τομή στη νεοελληνική πεζογραφία: στον φριχτά διαψευσμένο μεγαλοϊδεατισμό αντιτάσσουν την ανάγκη της επιστροφής στις πηγές της ελληνικότητας, με έμφαση στο Βυζάντιο· στα ποικίλα μηνύματα

Απονομή στον Φώτη Κόντογλου του Εθνικού Αριστείου Γραμμάτων από την Ακαδημία Αθηνών (1965). Στη φωτογραφία τον συγκαίρει ο Κωνσταντίνος Τσάτσος.

και διδαχές των ευρωπαϊκών ιδεολογικών και λογοτεχνικών ρευμάτων τη συλλογική συνείδηση της Ορθοδοξίας· στον ομφαλοσκοπικό, ενίοτε, ηθογραφισμό προηγούμενων και σύγχρονων συγγραφέων τη διάνοιξη νέων οριζόντων και τον εξωτικό κοσμοπολιτισμό, παρουσιασμένο με λογοτεχνική αφέλεια, κατά το πρότυπο του Defoe· στο αναιμικό, τέλhos, πεισιθάνατο και, συχνά, αφρόντιστο ύφος, τη δύναμη και τον παλμό μιας έντονα προσωπικής γραφής, που συναιρούσε τον εφιαλτικό κόσμο του Poe και τη θαυμαστή διήγηση RL Stevenson με τα συναξάρια των αγίων και τον παραμυθικό κόσμο της Χαλιμάς, στο πλαίσιο μιας γοητευτικής δημοτικής, «μπολιασμένης» από τη γλώσσα των θαλασσινών, επηρεάζοντας γόνιμα τη γραφή μεταγενεστέρων πεζογράφων.

«Πρωτάκουστη» ιστορία

Γεννημένος και μεγαλωμένος στη Μικρασία, πολυταξιδεμένος, σπουδαγμένος στη Γαλλία, ο Κόντογλου δεν αφέθηκε ποτέ να αφομοιωθεί από την κοινωνία της Αθήνας, όπου εγκαταστάθηκε σαν πρόσφυγας. Η πρώτη εμφάνισή του στα γράμματα στην Ελλάδα συμπίπτει χρονικά με την τραγωδία της ιδιαίτερης πατρίδας του, που σφράγισε ολόκληρο τον Νέο Ελληνισμό: τη Μικρασιατική

καταστροφή (Αύγουστος του 1922). Ο «Πέδρο Καζάς», γραμμένος το 1919 και πρωτοδημοσιευμένος στο Παρίσι το 1920, εκδίδεται στην Αθήνα το 1922 με πλούσια εικονογράφηση από τον ίδιο τον Κόντογλου, συνταιριάζοντας έτσι τη ζωγραφική προσέγγιση με τον αφηγηματικό λόγο. Πρόκειται για την «πρωτάκουστη» ιστορία ενός Ισπανού κουρσάρου που τη διηγείται ο φονιάς του, αφήγημα παράδοξο και συγκλονιστικό, που αιχμαλωτίζει με την έντασή του και οδηγεί τη ρωμαλέα γραφή του Κόντογλου στην άμεση αναγνώριση από τη σύγχρονή του κριτική.

Κοσμοπολιτισμός

Πέντε χρόνια αργότερα, ο Κόντογλου θέτει τα ταξιδιωτικά του διαφέροντα, τον λιτό και ιδιόμορφο θεληματικό αφηγηματικό του λόγο καθώς και τη ζωγραφική του καλαισθησία στην υπηρεσία της διατήρησης της συλλογικής ελληνικής μνήμης και της παράδοσης του Έθνους στο βιβλίο του «Ταξείδια». Σε διάφορα μέρη της Ελλάδας και της Ανατολής, περιγραφικά του τι απέμεινε από τα χρόνια των Βυζαντινών, των Φράγκων, των Βενετσιάνων και των Τούρκων (1928).

Οι ήρωές του

Η σύζευξη φαινομενικά αντίθετων θεμάτων αποτελεί ένα από τα βασικά χα-

ρακτηριστικά των σημαντικότερων πεζογραφημάτων του Κόντογλου, αλλά και του συνόλου του έργου του. Στην «πινακοθήκη» των ηρώων του συναντούμε πλάι πλάι αγίους, μάρτυρες, ήρωες του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα, κουρσάρους, κακούργους και ληστές, που ο συγγραφέας αντιμετωπίζει με τον ίδιο σεβασμό.

Οι ήρωές του, μοναχικοί και μονοδιάστατοι, απαλλαγμένοι από κοινωνική συνείδηση, εσωτερικές αμφιταλαντεύσεις, προβληματισμούς ή δυσαρέσκειες, ζουν με πάθος και ένταση και πορεύονται ευθύγραμμα προς το τέλος της ζωής τους, από το οποίο κατά κανόνα αντλείται το δίδαγμα του έργου προς φρονηματισμό των αναγνωστών. Το κύριο χαρακτηριστικό των ηρώων του αλλά και του ίδιου του συγγραφέα είναι η απόλυτη πίστη στην κυριαρχική παρουσία του Θεού και η βίωση του θείου έρωτα. Η αποκάλυψη του θείου πραγματοποιείται μέσα στη «διακοσμητική ποικιλία» της φύσης, μπροστά στην ομορφιά της οποίας δεν θα μπορούσε να μείνει ασυγκίνητος ο Ίων Ζωγράφος.

Λαϊκή ζωγραφική

Ως ζωγράφος πρωτοστάτησε στο κίνημα για τη στροφή της ελληνικής τέχνης του 20ού αιώνα προς την πνευμα-

Ως πεζογράφος ήταν ένας από τους μεγαλύτερους στυλίστες που παρουσιάστηκαν στα νεοελληνικά γράμματα. Γνώριζε την ελληνική όσο λίγιοι, τον πλούτο της, τους διαφορισμούς της, τον εσωτερικό μηχανισμό της

τική ένταση της βυζαντινής παράδοσης και τη δροσιά της λαϊκής ζωγραφικής και αναβάπτισε στα νάματα της Ορθόδοξης θεολογίας την εκκλησιαστική μας ζωγραφική. Αναγεννητής της αγιογραφίας και άριστος κάτοχος μιας προσωπικής εικαστικής γλώσσας έδωσε δείγματα μοναδικής δουλειάς, απόδειξη του γνήσιου ταλέντου του. Σ' αυτόν και το πολυσήμαντο έργο του βρήκαν καταφύγιο στα πρώτα τους βήματα νέοι δημιουργοί (Γιάννης Τσαρούχης, Νίκος Εγγονόπουλος, Ράλλης Κοψίδης κ.ά.) για να ανιχνεύσουν τη φυσιογνωμία τους και να μάθουν τα μυστικά της τέχνης του. Ως πεζογράφος ήταν ένας από τους μεγαλύτερους στυλίστες που παρουσιάστηκαν στα νεοελληνικά γράμματα. Γνώριζε την ελληνική όσο λίγιοι, τον πλούτο της, τους διαφορισμούς της, τον εσωτερικό μηχανισμό της. Έδωσε στη γλώσσα νεύρα κι αρμούς και υποδείγματα ύφους. Ο στοχασμός, ο θρύλος, η ιστορία, η εικονογραφία, τα συναξάρια των αγίων, οι Νηπτικοί πατέρες, το Άγιον Όρος, η φύση, ήταν οι αέναιες ρίζες του, οι πηγές του.

Ως στοχαστής παρέμεινε ο μεγάλος ομολογητής της Ορθοδοξίας, για την οποία με τόσο πάθος αγωνίσθηκε ως την τελευταία του πνοή. Ακλόνητος στις θρησκευτικές του πεποιθήσεις δεν δέχόταν κανέναν συμβιβασμό που θα μπορούσε να νοθέψει την Ορθοδοξία, όπως μας την παρέδωσαν οι Άγιοι Πατέρες. ☒

*Πηγή: Περιοδικό «Επτά Ημέρες – Καθημερινή», 9/7/1995

Καημένη Ελλάδα!

Του Φώτη Κόντογλου

Σήμερα νομίζεται καλός σέ όλα, όποιος εΐναι αδιάφορος, όποιος δέν νοιάζεται για τίποτα, όποιος δέν νιώθει καμιά ευθύνη. Άλλιωζ τόν λένε σωβινιστή, τοπικιστή, μισαλλόδοξο, φανατικό. Όποιος αγαπά την χώρα μας, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά μας, τὴν παράδοσή μας, τὴν γλώσσα μας, θεωρεΐται όπισθοδρομικός. Οί αδιάφοροι παιρνοῦν για φιλελεύθεροι ἄνθρωποι, για ἄνθρωποι που ζοῦνε με τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας, που ἔχουν για πιστεύω τὴν καλοπέραση, τὸ εὐκολο κέρδος, τὶς ευκολίες, τὶς ἀναπαύσεις, κι ἂς μὴν ἀπομείνῃ τίποτα που νὰ θυμίζει σέ ποιὸ μέρος βρισκόμαστε, ἀπὸ που κρατᾶμε, ποιοὶ ζήσανε πρὶν ἀπὸ μᾶς στὴν χώρα μας. Ἡ ξενομανία μᾶς ἔγινε τώρα σωστή ξενοδολεΐα, σήμερα περνᾶ για ἀρετή, κι όποιοςἔχῃ τούτη τὴν ἀρρώστεια πιὸ βαρειά παρμένη, λογαριάζεται για σπουδαῖος ἄνθρωπος.

Ἡ Ἑλλάδα ἔγινε ἓνα παζάρι που πουλιοῦνται όλα, σέ όποιον θέλῃ νὰ τὸ ἀγοράσῃ. Καταντήσαμε νὰ μὴν ἔχουμε ἀπάνω μας τίποτα ἑλληνικό, ἀπὸ τὸ σῶμα μας ἴσαμε τὸ πνεῦμα μας. Τὸ μασκάρεμα ἄρχισε πρῶτα ἀπὸ τὸ πνεῦμα, καὶ ὕστερα ἔφθασε καὶ στὸ σῶμα. Περισσότερο ἀντιστάθηκε σέ αὐτὴ τὴν παραμόρφωση ὁ λαὸς καὶ βαστάξε καμπόσο, μὰ στὸ τέλος τὸν πῆρε τὸ ρεῦμα καὶ πάει καὶ αὐτός. Μάλιστα εἶναι χειρότερος ἀπὸ τοὺς γραμματισμένους. Τώρα μαϊμουδίζει τὰ φερσίματα καὶ τὶς κουβέντες που βλέπει στὸν κινηματογράφο, ἔγινε ἀφιλότιμος καὶ ἀδιάντροπος. Ἐνῶ πρῶτα ξεχώριζε ἀπὸ ἄλλες φυλές, γιατί ἦταν σεμνός, φιλότιμος, ντροπαλός, καλοδεκτικός, τώρα ἔγινε ἀγνώριστος. Τὰ ὁμορφα χαρακτηριστικά του σβήνουνε μέρα με τὴν μέρα. Καὶ οί λιγοστοὶ που διατηροῦνε ἀκόμη λίγα σημάδια ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, παρασέρνονται σέ

αὐτὴ τὴν παραμόρφωση ἀπὸ τοὺς πολλούς, που εἶναι οί ἔξυπνοι, οί συγχρονισμένοι, οί μοντέρνοι, ἀλλὰ που εἶναι στα ἀληθινὰ οί ἀναίσθητοι καὶ οί ἀποκτηνωμένοι. Οί καλοὶ ντρέπονται γιατί εἶναι καλοὶ, συμμαζεμένοι καὶ με ἀνατροφή. Οί ἄλλοι τοὺς λένε καθυστερημένους. Συμπαθητικὸς ἄνθρωπος δύσκολα βρίσκεται πιὰ σήμερα στὸν τόπο μας. Ἡ μόδα εἶναι νὰ εἶναι κανεὶς ἀντιπαθητικός, κρύος, ἄνοστος καὶ μάγκας. Μάλιστα ὅπως όλα φραγκέψανε, φράγκεψε καὶ ὁ μάγκας. Οί πιὸ ἀγράμματοι ἀνακατώνουνε στὴν κουβέντα τοὺς κάποια ἐγγλέζικα καὶ ἐκεῖ που δέν χρειάζονται. Όσο για τοὺς γραμματισμένους, ὅλη ἡ γραμματοσύνη τους εἶναι νὰ μιλᾶνε ἐγγλέζικα καὶ σέ λίγο καιρὸ δέν θὰ ὑπάρχει Ἑλληνας νὰ μιλᾷ ἑλληνικά. Ἄς καταργηθῇ λοιπὸν ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα ὁλότελα, νὰ μὴν κουράζονται τὰ παιδιά μας στὴν ἄσκοπη ἐκμάθεισά της. Κοιτάχτε τὰ παιδιά

μας. Παρατηρεῖστε τὶς φυσιογνωμίες τους, τὸ βλέμμα τους, τὶς κουβέντες τους, τὰ ἀστεῖα τους, τὰ παιχνίδια τους. Όλα μυρίζουνε ... Ἑλλάδα, νὰ μὴν ἀβασκαθοῦμε! Τὸ μόνο που ἀπόμεινε ἑλληνικό εἶναι τὸ «ρέ». Τὸ μασκάρεμα γίνεται γοργὰ καὶ στὸ κορμὶ καὶ στὴν ψυχὴ. Οί λιγοστοὶ που ἀντιστέκονται ἀκόμη σέ αὐτὸν τὸν κατακλυσμὸ, πῶς νὰ μπορέσουνε νὰ βαστάξουνε; Γύρω τους βογγᾷ ἡ μεθυσμένη ἀνθρωποθάλασσα. Ἐρχεται καινούργιος κόσμος! Τὸ κολοσσαῖο με τὰ οὐρλιάσματά του σκεπάζει τὶς ψαλμωδίες που λένε οί μάρτυρες, περιμένοντας τὰ θηρία νὰ τοὺς φᾶνε. Ἀλλὰ ἂν θὰ λείψουν οί Ἕλληνες ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς, μήπως θὰ ἀπομείνουν τὰ βουνά, οί ἀκροθαλασσιές, οί θάλασσες, τὰ νησιά καὶ τὰ βράχια με τὸν ἑλληνικὸ χαρακτήρα τους; Καθόλου! Τὰ περισσότερα τὰ ἔχουνε ἀγοράσει ἄνθρωποι που ἤρθανε ἀπὸ τὸν βό-

ρειο Ὀκεανό, ἀπόγονοι τῶν Βικίγκων. Ἐκεῖνα τὰ κακόμοιρα νησιὰ τί συμφορὰ ἔχουνε πάθει! Ἡ φτώχεια τους στάθηκε ἡ καταστροφή τους. Σήμερα τὰ ρημά-ξανε ἄλλοι κουρσάροι, πιὸ ἐπικίνδυνοι ποὺ σφάζουνε μὲ τὸ μπαμπάκι. Σκλαβώσανε τὰ νησιὰ μὲ εὐγενικὸ τρόπο, μὲ τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη. Τὰ ἄσπρα σπιτάκια τῶν νησιωτῶν, ποὺ ζούσανε σὲ αὐτὰ ἀπλοῖκοι καὶ συμμαζεμένοι ἄνθρωποι, θαρρεῖς πὼς γίνανε δη-μόσια. Κυκλοφοροῦν χιλιάδες φωτο-γραφίες τῆς Μυκόνου, τῆς Πάρου, τῆς Αἴγινας, τῆς Ὑδρας, καὶ ἀντὶ νὰ βλέπη κανεῖς στοὺς στενοὺς δρόμους τοὺς κάποιους ἀραιοὺς νησιῶτες ψαράδες, ψημένους στὴν θάλασσα καὶ νησιώ-τισσες μὲ τὰ σεμνά τους ροῦχα, βλέπει νὰ γυρίζουν κάποια πλάσματα μισόγυ-μνα ἢ ὀλόγυμνα, ξενόφερτα, ἀγκαλια-σμένοι θεατρinίστικα καὶ νὰ κάνουνε κάποιες ἄνοστες ἐπιδείξεις «ταμπλῶ βιβᾶν», σὰ νὰ παίζουν στὸν κινημα-

τογράφο. Καὶ ρωτᾶς, κουνώντας τὸ κεφάλι σου: τί σχέση μπορεῖ νὰ ἔχουν αὐτὰ τὰ δίποδα, μὲ ἐκεῖνα τὰ σπῖτια καὶ μὲ τὰ στενοσόκκακα τῶν νησιῶν; Ταιριάζουνε μὲ αὐτά, ὅσο ταιριάζουνε οἱ τουρίστες μὲ τὰ σόρτς μὲ τὸν Παρ-θενώνα ποὺ μπροστὰ του φωτογρα-φίζονται. Ὅμως ἐκεῖ στέκονται ὅσο νὰ φωτογραφηθοῦνε, καὶ δὲν ἔχουνε γιὰ σπῖτι τοὺς τὸν ἀρχαῖο ναό, ἐνῶ τοῦτοι στὰ νησιὰ, κατοικοῦνε μέσα σὲ ἐκεῖνα τὰ ἀταίριαστα σπῖτια. Ὅλα ὑπηρετοῦνε τὰ γοῦστα αὐτῶν τῶν ἀφεντάδων. Μά-λιστα τόσο πολὺ ἀγαποῦν αὐτοὶ τὴν Ἑλλάδα, ποὺ εἶναι ἐνθουσιασμένοι πὼς δὲν θὰ ἀφήσουνε τίποτα ἑλληνικὸ ὅπου πατήσουνε. Καημένη Ἑλλάδα! Τί τέλος σὲ περί-μενε! Μὰ δὲν ἔχεις μήτε κάποιον νὰ σὲ κλάψει, γιατί τὴν κηδεῖα σου τὴ γιορτάζουνε σὰν γάμο, μὲ χαρὲς καὶ μὲ τραγούδια, ποὺ αὐτὰ εὐτυχῶς δὲν εἶναι ἑλληνικά. Ἀκοῦστε τὴν ἐξῆς

ἱστορία: ἡ χταπόδα βοσκᾶ στὸν πάτο τῆς θάλασσας, μαζὶ μὲ τὸ χταποδάκι. Ἄξαφνα τὸ καμακίζουνε. Τὸ χταποδά-κι φωνάζει: μὲ πιάσανε μάνα! Ἡ μάνα του τοῦ λέγει: μὴν φοβᾶσαι παιδί μου! Ξαναφωνάζει τὸ μικρό: μὲ βγάζουν ἀπὸ τὴν θάλασσα! Πάλι λέγει ἡ μάνα: μὴν φοβᾶσαι παιδί μου. Καὶ πάλι: μὲ σγουρίζουνε μάνα! Μὴν φοβᾶσαι παιδί μου! Μὲ κόβουνε μὲ τὸ μαχαί-ρι! Μὴν φοβᾶσαι παιδί μου! Μὲ βρά-ζουνε μάνα! Μὴν φοβᾶσαι παιδί μου! Μὲ μασᾶνε μάνα! Μὴν φοβᾶσαι παιδί μου! Πίνουνε κρασί μάνα! Τότε ἐκεῖ-νη ἀναστέναξε καὶ φώναξε: Ὁχ, σὲ ἔχασα παιδί μου! Γιατὶ τὸ κρασί εἶναι ὁ ἀντίμαχος τοῦ χταποδιοῦ, ἐπειδὴ τὸ λιώνει στὸ στομάχι. Δηλαδή ἡ μάνα δὲν φοβήθηκε μήτε τὸ μαχαίρι, μήτε τὴν φωτιά, μήτε τὰ δόντια, ἀλλὰ τὸ κρασί, ποὺ εἶναι πιὸ ἥρεμο καὶ ἀθῶο μπροστὰ στὰ μαχαίρια καὶ τὰ δόντια. Ἡ Ἑλλάδα σὰν τὸ χταποδάκι πέρασε

ἀπὸ φωτιές, δόντια, μαχαίρια, ἀλλὰ πνεῦμα ΔΕΝ παρέδινε. Ὁ Φράγκος δὲν ἔρχεται μὲ μαχαίρια, πιστόλια καὶ φωτιές. Ἦρθε μὲ χάδια καὶ γλυκόλογα. Ἦρθε μὲ δῶρα, μὲ λεφτά, νὰ ἀνακου-φίσῃ τὴν φτώχεια μας, νὰ διασκεδάσῃ μαζὶ μας, νὰ χορέψῃ μαζὶ μας, νὰ μᾶς εὐκολύνῃ τὴν ζωὴ μὲ τὰ μηχανήματά του. Ὅπως τὸ χταποδάκι ἔλιωσε στὸ κρασί, ἔτσι καὶ ἡ Ἑλλάδα κοντεύει νὰ χαθῇ ἀπὸ τὸ γλυκὸ κρασί ποὺ τὴν μέθυσε καὶ δὲν ξέρεי τί κάνει καὶ ξε-γυμνώθηκε καὶ στρήνιασε καὶ ἐκ τοῦ στρήνους αὐτῆς ἐπλούτισεν. ☐

*Φώτης Κόντογλου. Ζωγράφος, αἰσιογράφος καὶ συγγραφέας (1895 – 1965)

Αν κάθε μέρα

Δρ Ευστράτιος Παπάνης, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Αιγαίου

Αν κάθε μέρα..
-Ξυπνούσατε ατενίζοντας
το σπάνιο θαύμα, τον εαυ-
τό σας, την ύλη που για
λίγο ζωντάνεψε, για να
ψηλαφίσει τον κόσμο και το άυλο.

-Ξεκλειδώνετε την καρδιά να θυμηθεί
πόσο εύκολα γινόταν ευτυχισμένη, με
το μικρό, τη λεπτομέρεια, το ταπεινό,
το καινούριο, τότε που δεν είχε μάθει
να λογαριάζει τις ιδιότητες και τις γε-
λοίες ανθρώπινες αποδόσεις.

-Ελευθερώνετε τη σκέψη από τις
ειρκτές, που την απομονώσατε, με
τις προκαταλήψεις, τα στερεότυπα,
τις συμβάσεις, τα πεπραγμένα ή τις
φιλοδοξίες.

-Συγχωρούσατε όσους σας πλήγωσαν,
νεκρούς ή οδοζώντανους και κάνατε
το βήμα το καθοριστικό, το παραπέρα.

-Τις επιλογές σας τις λανθασμένες τις
ονομάζατε εμπειρία, και θρίαμβο τις
ορθές, και όλες μαζί τις επιστρατεύατε
στον αγώνα για ευτυχία.

-Και σε όσους σας αγαπούν διαλαλούσα-
τε το ευχαριστώ, το ατόφιο της αγάπης.

-Αποτολμούσατε αυτό που δεν έχετε
ξανανιώσει, μια τόση δα θωπεία του
απαγορευμένου.

-Τον λογισμό σας κάθε αυθεντία να
απαξιώνει και να γελοιοποιεί διδάσκα-
τε, μέχρι που να μάθει πως στον κόσμο
αυτό ό,τι θαυμάζουν οι πολλοί την κα-
ταφρόνηση των αιώνων θα γνωρίσει.

-Τις λιγοψυχίες, τους φόβους, τις
εξαρτήσεις, την αδράνεια, σπονδές
στη νέα ζωή σας προσφέρατε.

-Τις προτεραιότητες και τις ιεραρχήσεις
σας από την ανάποδη κάνατε πράξη.
και μεθούσατε με τον ήχο της δικής
σας ραψωδίας.

και δίχως ενδοιασμό σε όλους βροντο-
φωνάξετε: «Αυτός είμαι σήμερα, αν
θες έλα και λάτρεψέ με, όπως κι εγώ
θαμπώνομαι από την ύπαρξή σου. Δεν
περιμένω τίποτα, μα θα καλοδεχτώ τη
συντροφιά σου, αν με κεράσεις».

-Προσκυντές κινούσατε για τους ιε-
ρούς τους τόπους της ψυχής σας, εκεί
που βωμοί στους ανήκεστους πόνους
σας έχουν στηθεί και άγιες τράπεζες
των αντινομιών σας.

Τότε το καινό φως, το ιαματικό, έξω
από το παράθυρό σας θα ανέτειλε και
κάθε μέρα ένα θαύμα από τον μόχθο
σας θα γινόταν.

Πότε λοιπόν μην λησμονείτε, πριν ξεκι-
νήσετε την μέρα σας τις έντεκα πληγές:

1.Όσους δεν μπορούν να διαχειριστούν
τη φθίση και την παρακμή, εκείνοι, δη-
λαδή, που ξεγελάστηκαν πως η νεό-
τητα, το κάλλος, η φήμη, η εξουσία και
η επιρροή θα κρατούσαν ες αεί..δίχως
καβάντζα καμιά...Ετούτοι εδώ μεμψι-

Μπουκέτο με μimosές (Ζ. Marc Chagall)

μοιρούν, αναποθούν και μέμφονται..

2. Αυτούς που αναγάγουν τις σχέσεις
γαμπριότητας σε πεμπτουσία του δημό-
σιου και ιδιωτικού βίου τους, απειθάρ-
χητα, εμμονικά και αδιάκριτα. Οι σχέσεις
αυτές ερμηνεύουν ένα μεγάλο ποσοστό
της διαφθοράς και της κατάχρησης..

3.Εκείνους που προσδοκούν από τους
άλλους τεκμηρίωση και επιβεβαίωση
για την αξία τους, και την εξάρτησή
αυτή την μετατρέπουν σε θυμό, επιθε-
τικότητα, ανασφάλεια και κατάθλιψη.

4. Τους δειλούς των δήθεν χαμηλών
τόνων, που είτε εξυφαίνουν τα δίχτυα
της εγωκεντρικής κουλτούρας τους,
παγιδεύοντας, όποιον τους πλησιάζει
είτε μετατρέπονται σε χείμαρρο ορμη-
τικό, που συμπαρασύρει τους ίδιους

και τους γύρω τους στον όλεθρο.

5.Όσους επικαλούνται τη δεοντολο-
γία, την ηθική, την ιδεολογία, τα παιδιά
τους και τους κανόνες. Είναι εκείνοι
που συστηματικά τους παραβιάζουν
ή πίσω τους καλύπτουν την ανεπάρ-
κειά και τη μιζέρια. Οι προσχηματικές
ευκαιρίες αμέτρητες, όπως και οι αφε-
λείς, που θα τους πιστέψουν.

6. Τους αμετροεπείς σε κάθε εκδήλω-
ση, ακόμα κι αν αυτή αφορά τον πιο
θεμιτό σκοπό.

8.Αυτούς που κουβαλούν κενά και πί-
κρες από το παρελθόν, όπως την πα-
λιά επίπλωση σε νέο σπίτι. Όσους δεν
θυμούνται την παιδική τους ηλικία με
νοσταλγία και δεν έχουν συγχωρήσει,
αυτούς που τους πλήγωσαν, έχουν οι

ίδιοι συναινέσει στην καταδίκη τους.

9. Εκείνους που υποσυνείδητα έχουν
θεοποιήσει την ασφάλεια της κα-
θημερινότητάς, ενώ παράλληλα τη
λοιδωρούν, χωρίς ποτέ να αναλαμ-
βάνουν καμία διακινδύνευση ή ρίσκο.
Σωτήρες και σωζόμενοι σε αghαστή ή
υποκριτική συμμαχία.

10.Όσους πωλώνουν την επικοινωνία τε-
χνηνέντως, από συνήθεια, πονηριά ή αφέ-
λεια, επειδή ακριβώς οι έννοιες και οι αξίες
τους μετατράπηκαν σε τείχη και στεγανά.

11. Τους φιλάργυρους και όσους δεν
κατανόησαν πως ό, τι τους δόθηκε
ήταν χάριν δωρεάς με την υποχρέω-
ση, πριν πεθάνουν, να την επιστρέψουν
πολλαπλασιασμένη σε όσους την είχαν
ανάγκη. □

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ

Σόλωνος 116, 106 81 Αθήνα
Τ: 210 3833434, 210 3832294
Ε: contact@isideris.gr, Σ: www.isideris.gr

134
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1891

Ευστράτιος Παπάνης

Άνθρωποι, Αλγόριθμοι & Γλωσσικά Μοντέλα

Κοινωνικές, Ψυχολογικές και Ερευνητικές Παρεμβάσεις
με οργάνο την Τεχνητή Νοημοσύνη

Πώς μετασχηματίζεται ο άνθρωπος όταν συμπορεύεται με το ψηφιακό του είδωλο και όταν εσωτερικεύει έναν συμβολικό εαυτό που φαίνεται εξίσου αληθινός εξαπτίας της τεχνολογίας;

Σε έναν κόσμο, για άλλους δυστοπικό και για άλλους αρμονικό σαν Γη της Επαγγελίας, όπου η ταυτότητα και οι σχέσεις συνδιαμορφώνονται από αλγοριθμικές ακολουθίες, το βιβλίο Άνθρωποι και Αλγόριθμοι του Ευστρατίου Παπάνη έρχεται να φωτίσει τις αχαρτογράφητες περιοχές της ψυχοθεραπείας στην εποχή της τεχνητής νοημοσύνης.

Αποφεύγοντας τις τεχνοφοβικές αγκυλώσεις, αλλά και την άκριτη εξιδανίκευση, το έργο εξετάζει τον μετασχηματισμό της ψυχοθεραπείας: από τους ψηφιακούς βοηθούς και τις διαδικτυακές συνεδρίες, μέχρι τις βαθιές μετατοπίσεις στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αφηγούνται τον πόνο και τη χαρά τους.

Ο συγγραφέας αναλύει διεξοδικά πότε η τεχνολογία λειτουργεί ως πολύτιμος σύμμαχος του κλινικού ψυχολόγου και πότε απειλεί να υπονομεύσει την ιερότητα της θεραπευτικής σχέσης, θέτοντας επί τάπητος κρίσιμα ζητήματα δεοντολογίας, ασφάλειας και προσωπικών δεδομένων.

Παράλληλα, οδηγεί τον αναγνώστη βήμα-βήμα στις ατραπούς της οικογενειακής, προσωποκεντρικής, υπαρξιακής, γνωσιακής, σχεσιακής, αφηγηματικής θεραπείας και δραματοθεραπείας με τη βοήθεια των μεγάλων γλωσσικών μοντέλων.

Το βιβλίο επεκτείνεται στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών, αποκαλύπτοντας πώς οι αλγόριθμοι αναπλάθουν τον δημόσιο λόγο, εντατικοποιούν την έρευνα, μετασχηματίζουν τη δημοκρατία και αναπροσαρμόζουν τις κοινωνικές ιεραρχίες.

Πρόκειται για ένα απαραίτητο εγχειρίδιο για κάθε επαγγελματία ψυχικής υγείας, παιδαγωγό και κοινωνικό επιστήμονα, που επιθυμεί να εντάξει δημιουργικά την τεχνολογία στο έργο του, διαφυλάσσοντας παράλληλα τον ανθρωποκεντρικό πυρήνα της επιστήμης του.

Μια πρόσκληση σε έναν αναγκαίο αναστοχασμό για το μέλλον της ανθρωπίνης επαφής.

ISBN: 978-960-08-1003-5
Σελίδες: 394
Σχήμα: 14x21 cm
Τιμή: 20€

Εφημερίδα-ταυτότητα του σκεπτόμενου Έλληνα

ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΘΡΗΣΚΕΙΑ

10 χρόνια

Διανέμεται
στις 15 κάθε μήνα
δωρεάν

Αθήνα • Πειραιάς • Θεσσαλονίκη